

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Sociální práce s osobami ve výkonu trestu
odnětí svobody ve věznici Valdice**

Bakalářská práce

Autor: Jana Drbohlavová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jana Drbohlavová
Studium:	U1529
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Valdice
Název bakalářské práce AJ:	Social work with people in imprisonment in Valdice

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce bude zaměřena na téma sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Valdice, kde je největší koncentrace osob odsouzených za nejzávažnější trestné činy. V úvodu teoretické části bude charakterizován pojem trestu. Následně budou popsány základní právní normy týkající se trestu. Dále bude popsán systém a druh trestů se zaměřením na trest odnětí svobody. Pozornost bude také věnována i charakteristice vězeňské služby České republiky. V závěru teoretické části bude popsána pracovní náplň sociálních pracovníků ve věznici Valdice. Empirickou část bude tvořit kvantitativní výzkumné šetření, které bude provedeno formou dotazníkového šetření. Cílem výzkumného šetření bude zhodnocení sociálního pracovníka ve věznici Valdice z pohledu odsouzených.

KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7. MEZNÍK, Jiří; KALVODOVÁ Věra; KUCHTA Josef. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1248-X. VOŇKOVÁ, Jiřina. Sociální práce s pachatelí. Praha: Leges, 1992. ISBN 80-85638-01-0. TOMEŠ, Igor. Sociální právo České republiky. 2. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-941-0.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
Oponent:	doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	27.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Jana Drbohlavová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Miroslavu Mitlöhnerovi, CSc. za jeho cenné rady a připomínky při vedení mé práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům za jejich čas a ochotu při vyplňování dotazníků.

Abstrakt

DRBOHLAVOVÁ, Jana. *Sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Valdice*. Hradec Králové, 2018. 69 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Tato práce je zaměřena na téma sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Valdice. Bakalářská práce je členěna do dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Teoretická část se zaměřuje na vymezení klíčových pojmů týkající se definice trestu a trestu odnětí svobody. V práci je charakterizován systém vězeňské služby České republiky. Dále je popsána pracovní náplň sociálního pracovníka ve věznici. Praktickou část tvoří kvantitativní výzkumné šetření, provedené metodou dotazování, technikou standardizovaného dotazníku. Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké je hodnocení sociálního pracovníka ve věznici Valdice z pohledu odsouzených. Pro výzkumné šetření byl zvolen vzorek odsouzených k trestu odnětí svobody ve věznici Valdice, kde trest vykonávají osoby odsouzené za nejzávažnější trestné činy.

Klíčová slova: trest, trest odnětí svobody, osoby odsouzené k trestu odnětí svobody, věznice, sociální práce, sociální pracovník

Abstract

DRBOHLAVOVÁ, Jana. *Socialworkwithpeople in imprisonment in Valdice*. Hradec Králové, 2018. 69 s. BachelorDegree Thesis. University of Hradec Králové. Leader oftheBachelorDegree Thesis JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc

This thesis is focused on a topic entitled Social work with persons sentenced to imprisonment in Valdice prison. My Bachelor thesis is divided into two main parts, a theoretical part and a practical part. The theoretical part determines the key terms of this thesis regarding a definition of the penalty and the imprisonment. There is also a characterization of the Czech prison service system and the job description of the social workers in the prison. The practical part consists of the quantitative research methods done by the standardized questionnaire technique. The main aim of the research is to ascertain the evaluation of the social workers in Valdice prison done by the convicted persons. For the research, I used a sample of the persons sentenced to imprisonment in Valdice prison, where we can find persons sentenced for the most serious criminal charges.

Keywords: penalty, prison sentence, persons sentenced to imprisonment, prison, social work, social worker.

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	11
1 Trest.....	11
1.1 Pojem trestu.....	11
1.2 Účel trestu	12
1.3 Základní právní normy trestu	13
1.4 Systém trestů	14
2 Trest odnětí svobody	15
2.1 Specifikace trestu odnětí svobody.....	15
2.2 Vězeňská služba České republiky	17
2.3 Místo výkonu trestu.....	19
2.4 Věznice Valdice	20
2.5 Diferenciace věznic	21
2.6 Vnitřní řád věznice	26
3 Průběh výkonu trestu.....	27
3.1 Přijímání vězňů	27
3.2 Práva a povinnosti vězňů	29
3.3 Program zacházení	32
3.4 Propuštění z výkonu trestu	34
4 Sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody	36
4.1 Sociální práce a sociální pracovník.....	36
4.2 Sociální práce ve výkonu trestu odnětí svobody.....	38
4.3 Sociální pracovník a jeho práce ve výkonu trestu odnětí svobody	39
Praktická část.....	42
5 Metodologie výzkumného šetření.....	42
5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření	42

5.2	Strategie výzkumného šetření	42
5.3	Operacionalizace dílčích cílů	44
5.4	Charakteristika výzkumného souboru.....	45
5.5	Popis a realizace výzkumného šetření.....	45
5.6	Způsob vyhodnocení výzkumu	45
5.7	Rizika výzkumu, etická rizika výzkumu	45
6	Popis a interpretace dosažených výsledků výzkumného šetření.....	47
6.1	První dílčí výzkumný cíl	47
6.2	Druhý dílčí výzkumný cíl.....	52
7	Shrnutí a srovnání dosažených výsledků výzkumného šetření s obdobným výzkumným šetřením	54
7.1	První dílčí výzkumný cíl	54
7.2	Druhý dílčí výzkumný cíl.....	59
	Diskuze.....	61
	Závěr	62
	Seznam použité literatury	63
	Seznam grafů.....	66
	Seznam tabulek	67
	Seznam obrázků	68
	Seznam příloh.....	69

Úvod

Sociální práce nemá ve společnosti takové „jméno“, jaké by si zasloužila. Sociální pracovník poskytuje pomoc jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám a řeší nové nepříznivé sociální situace v jejich životě. Sociální práce ve vězeňství je obdobná, avšak v mnoha ohledech specifická. Ve výkonu trestu odnětí svobody působí sociální pracovník na odsouzeného a usiluje prostřednictvím resocializačního procesu o navrácení jedince do nekriminální společnosti. Výkon trestu odnětí svobody je pro odsouzeného jedince velmi stresující, ztrácí životní jistoty, mění se jeho materiální a psychosociální podmínky, a proto je tu sociální pracovník, aby mu pomohl se s novou situací vyrovnat. Sociální pracovník je mnohdy pro odsouzeného, v době výkonu trestu, jediným pojitkem se světem za zdí věznice.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala, protože mě problematika vězeňství zajímá již velmi dlouho. Během studia jsem absolvovala praxi ve věznici Valdice, kde jsem se blíže seznámila se sociální prací ve výkonu trestu a viděla jsem, že výkon sociální práce ve věznici je velmi specifický a nezastupitelný, právě proto bych na tento fakt ráda poukázala.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jak je prováděna sociální práce ve výkonu trestu a jak je odsouzenými hodnocena. Dílčími cíli je zjistit, zda odsouzení využívají pomoci sociálního pracovníka a jak jej hodnotí.

Praktická část bude realizovaná ve formě kvantitativního výzkumu, zabývajícího se sociální prací ve věznici Valdice. Výzkum bude proveden formou anonymního dotazníkového šetření.

Výsledky výzkumného šetření ve věznici mohou být přínosné pro samotného sociálního pracovníka ve výkonu trestu, jako zpětné vazby jeho práce. Díky výzkumnému šetření by na případnou nespokojenost mohl reagovat, pracovat na sobě a zlepšit výkon sociální práce ve věznici. Dále může výzkumné šetření pomoci studentům sociální práce, pro získání potřebných teoretických vědomostí a praktických poznatků z práce s cílovou skupinou osob.

V teoretické části bakalářské práce se v první kapitole zaměřím na filozofii trestu, popíši jeho základní právní normy a uvedu tresty, které mohou být soudem uloženy. Ve druhé kapitole se budu zabývat trestem odnětí svobody, zaměřím se na jeho

výkon, následně popíše Vězeňskou službu České republiky, místo výkonu trestu, věznici Valdice, ve které se uskutečnilo výzkumné šetření této bakalářské práce a dále se budu věnovat diferenciaci a vnitřnímu řádu věznic. Třetí kapitola se bude zabývat samotným průběhem výkonu trestu od přijímání vězňů do výkonu trestu, jejich právy a povinnostmi, programu zacházení až po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V poslední kapitole teoretické části se budu věnovat sociální práci ve výkonu trestu odnětí svobody, nejprve však uvedu obecné vymezení sociální práce a sociálního pracovníka. V praktické části bakalářské práce se v páté kapitole budu věnovat metodologii výzkumného šetření, nejprve budu formulovat hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření, poté uvedu zvolenou výzkumnou strategii, metodu a techniku sběru dat, charakterizují výzkumný soubor, způsob vyhodnocování výzkumu a popíše rizika výzkumu. V šesté kapitole popíše a interpretuji dosažené výsledky z výzkumného šetření ve Valdicích. V poslední kapitole teoretické části provedu srovnání dosažených výsledků mého výzkumné šetření a obdobných výzkumných šetření z věznic Jiřice a Rýnovice.

Teoretická část

1 Trest

V první kapitole vymezím pojem trest, který je klíčovým pojmem této bakalářské práce. Následně se zaměřím na vymezení jeho účelu. Dále považuji za nutné uvést základní právní normy, které se týkají trestu. V poslední řadě bude uveden systém trestů, které mohou být za porušení zákona uloženy. Po vymezení pojmu a účelu trestu, uvedení právních norem a systému trestu, bude možné dosáhnout lepší orientace a lepšího porozumění v ostatních kapitolách této práce.

1.1 Pojem trestu

„V našem trestním právu je trest prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o ujmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, kterou může pachateli trestního činu uložit jen soud.“
(Jelínek a kol., 2017, s. 385)

Trest můžeme chápat jako právní následek trestného činu, který vyjadřuje negativní právní a etické hodnocení pachatele a činu, kterého se dopustil. Působí tak, aby bylo dosaženo účelu trestního zákona. Výkon trestu je vynutitelný státní mocí. (Fryšták a kol, 2008)

Trest může být uložen jen pachateli trestného činu na základě zákona. Pouze zákon stanovuje, jaké jednání je považováno za trestný čin a jaký trest za jeho spáchání uložit. Podle ustanovení článku 90 Ústavy a článku 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod o trestu za trestné činy rozhoduje výhradně jen soud. (Jelínek, 2017)

Podle myšlenky trestního zákoníku je základním cílem trestu ochránit společnost před trestnými činy a pachateli trestných činů. Dále má trest působit na společnost jako varovná představa odvracející páchaní trestné činnosti. (Solnař, Fenyk, Císařová a Vanduchová, 2009)

Další vymezení charakterizuje trest jako opatření státního donucení ukládané v trestním řízení jménem státu povolánými soudy pachateli, který se dopustil

trestných činů, tím to opatřením má být pachateli způsobena určitá újma a zároveň tím má být společensky odsouzen trestný čin i jeho pachatel. (Šámal, 2010)

České trestní právo říká, že uložení trestu musí být humánní a musí být individuálně zohledněny polehčující a přitěžující okolnosti. Na základě článku 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod je zakázáno mučení a podrobení krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu. Tato zásada je také uvedena v trestním zákoníku. Podle ustanovení § 37 odst. 2 nelze pachateli uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce, výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost. Na základě ustanovení § 38 odst. 1 trestního zákoníku musí být trest přiměřený k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. (Šámal, Novotný, Gřivna, Herczeg, Vanduchová, Vokoun a kol., 2016)

„Humanizace vězeňství znamená vytvořit vhodný funkční legislativní rámec pro uplatňování práv a svobod vězněných na jedné straně a pro naplňování účelu výkonu vazby a trestu na straně druhé, včetně jejich korektivních mechanismů přístupných kontrole tak, aby nemohla být plánována libovůle či zlovůle.“ (Černíková, 2002, s. 44)

Pojem trestu lze na základě výše uvedeného shrnout podle Jelínka a kol. (2017, s. 387) takto:

- Jde o prostředek státního donucení,
- Lze jej uložit výlučně pachateli trestného činu,
- Trest ukládají výhradně soudy,
- Trestem je pachateli trestního činu způsobena újma,
- Obsahuje společenské odsouzení

1.2 Účel trestu

Účel trestu je odvracet trestné činy směřující proti právům a svobodám občanů, zabraňovat pachatelům v další trestné činnosti, napravit je a výchovně působit i na ostatní členy společnosti. (Novotný, 1967)

Účel trestu není v současné právní úpravě z roku 2009 výslovně definován. Pojem „účel trestu“ byl dříve vymezen v ustanovení § 23 trestního zákona z roku 1961. Ustanovení, která vymezovala obecný účel a funkce trestání jsou nahrazeny úpravou

obecných zásad trestání. Tyto zásady jsou promítnuty do jednotlivých trestních sankcí, ve kterých je účel trestu obsažen. Zásady jsou formulovány obecně pro všechny trestní sankce (§ 36-38) jednak speciálně pro tresty (§ 39-45), jednak pro ochranná opatření (§ 96-99). (Jelínek a kol., 2017)

Účel trestu není výslovně v trestním zákoníku vymezen, ale i nadále je české trestní právo založené na smíšené teorii trestání, která spojuje ochranné, nápravné a generálně preventivní působení trestu. Účel trestu podle teorie eliminační spočívá v ochraně společnosti před pachateli trestných činů, jelikož základním úkolem trestu je zabránění odsouzenému v páchání trestné činnosti. Teorie rehabilitační spočívá ve výchově odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život. Teorie odstrašení vychází z toho, že efekt trestu má působit na ostatní členy společnosti, spravedlivé a včasné uložení trestu varuje společnost před pácháním trestných činů. (Jelínek a kol., 2017)

„Ochrana společnosti trestem se realizuje tak, že na jedné straně působení trestu zabraňuje pachateli i některým ostatním občanům v páchání dalších trestných činů a na druhé straně působí trest na pachatele i ostatní občany výchovně a spolu s dalšími formami společenského působení přetváří jejich lidský profil a jejich vztahy k jiným lidem.“ (Novotný, 1967, s. 12)

1.3 Základní právní normy trestu

Základními právními normami, které se týkají výkonu trestu odnětí svobody a práce sociálního pracovníka s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody jsou:

- Ústava České republiky,
- Listina základních práv a svobod,
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody,
- vyhláška č. 245/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody,
- vnitřní řád věznice, vydaný podle § 14 zákona č. 169/1999 Sb.,
- nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 21,
- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážní České republiky.

Je důležité sledovat aktuální platné znění právních norem, jelikož jsou prováděné poměrně časté novelizace a dílčí úpravy. Vždy je nutné pracovat s aktuálně platným zněním právních norem. (Mitlöhner, Kubištová, 2015)

1.4 Systém trestů

„Systém trestů lze definovat jako uspořádání jednotlivých druhů trestů podle závažnosti, podle postihovaných zájmů a vzájemné vztahy mezi jednotlivými tresty.“
(Jelínek a kol, 2017, s. 391)

Jak už je výše uvedeno, trest může být uložen pouze za trestný čin (nullapoena sine crimem), na základě zákona (nullapoena sine lege). Díky této zásadě jen zákon stanoví, které jednání je považováno za trestný čin a jaký trest lze za jeho spáchání uložit. Podle ustanovení § 52 trestního zákoníku účinného od 1.1.2010 (zákon číslo 40/2009 Sb.), může soud ukládat následující druhy trestů:

- odnětí svobody,
- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztrátu vojenské hodnosti,
- vyhoštění.

2 Trest odnětí svobody

V druhé kapitole v návaznosti na předchozí se zaměřím na vymezení dalšího klíčového pojmu této bakalářské práce, jedná se o specifikaci trestu odnětí svobody. Vzhledem k tématu bude pozornost věnována hlavně nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Následně se zaměřím na popis Vězeňské služby České republiky, která zajišťuje výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Dále budu věnovat pozornost místu výkonu trestu a více se zaměřím na věznici Valdice, ve které probíhalo výzkumné šetření této bakalářské práce. V závěru této kapitoly se zaměřím na popis diferenciaci věznic a vnitřního řádu věznic.

2.1 Specifikace trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody lze považovat za trest univerzální, jelikož jej možné uložit za kterýkoliv trestný čin, který je uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku. Trest odnětí svobody je nejpřísnějším právním následkem trestného činu, jeho uložení přichází v úvahu pouze tehdy, pokud mírnějšími druhy trestu nespojenými s odnětím svobody nelze dosáhnout účelu trest. (Kalvodová, 2016)

„Trest odnětí svobody plní speciálně preventivní účel tím, že chrání společnost po dobu výkonu a omezuje možnost odsouzeného páchat další trestnou činnost. Zároveň tento trest plní i výchovný cíl již svým samotným uložením spolu s výkonem újmy na osobní svobodě a dále systematickým výchovným působením během výkonu trestu. V případě doživotních trestů je zdůrazněna zábranná funkce trestu, nelze však vyloučit ani funkci výchovnou, která se může uplatnit v případě podmíněného propuštění či udělení milosti.“ (Jelínek a kol, 2017, s. 397)

Podle ustanovení § 52 odst. 2-3 trestního zákoníku se trestem odnětí svobody rozumí, nestanoví-li zákon jinak nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest, který je charakterizován v ustanovení § 54 tohoto zákona.

V ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku je uvedeno, že lze za trestné činy, u kterých horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let, uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze v případě, že vzhledem k osobě pachatele by uložení

alternativního trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel trestného činu vedl řádný život.

V trestním zákoníku je stanoveno trvání nepodmíněného trestu odnětí svobody v maximální možné délce, která je představována obecnou horní hranicí dvaceti let (§ 55 odst. 1). Ve výjimečných případech je možné přehodnocení dvacetileté horní hranice, a to v případech, kdy jsou splněny podmínky pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59) nebo uložením výjimečného trestu (§ 54), anebo při ukládání trestu odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108). Minimální hranice trvání trestu odnětí svobody není v trestním zákoníku stanovena, při ukládání trestu se vychází z ustanovení § 39 trestního zákoníku, konkrétní výměra trestu se ukládá v rámci trestní sazby uvedené u jednotlivých skutkových podstat. Z povahy trestu lze říci, že nejnižší možnou výměrou trestu je dvacet čtyři hodin, tedy jeden den. (Jelínek a kol, 2017)

Podle ustanovení § 54 trestního zákoníku se výjimečným trestem odnětí svobody rozumí trest odnětí svobody nad 20 až 30 let a trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečnost těchto trestů spočívá v tom, že jejich doba trvání je delší než obecně nejvyšší hranice trestu odnětí svobody. Dále také, že je lze uložit jen za splnění přesně vymezených podmínek stanovených v trestním zákoníku a v poslední řadě tím, že je stanovený obligatorní výkon těchto trestů tak, že pachatel je vždy zařazen k výkonu trestu odnětí svobody do věznice se zvýšenou ostrahou. Výjimečný trest lze uložit pouze za spáchání zvláště závažného zločinu uvedeného v ustanovení § 14 odst. 3 trestního zákoníku.

Uložený nepodmíněný trest odnětí svobody nemusí být vždy vykonán celý. Podle ustanovení § 57 a trestního zákoníku může soud po odpykání poloviny uloženého trestu nebo na základě rozhodnutí prezidenta České republiky, zmírnit trest odnětí svobody a přeměnit zbytek v trest domácího vězení. A to v případě, pokud odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností, prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že bude žít v budoucnosti řádným životem. Při přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení se každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody přeměňuje na jeden den trestu domácího vězení.

Základním cílem výkonu trestu je zabránění dalšího páchaní trestného činu stejnou osobou. Ve vězení se snaží docílit takového stupně reintegrace, který se stane prospěšný pro samotného pachatele, jeho rodinu i společnost. Výsledky reintegrace jsou podmíněny spousty faktory od vlastnosti pachatele, přes průběh výkonu trestu až po přijetí odsouzeného společností po jeho propuštění. (Bajcura, 1999)

„O výchovném významu nepodmíněného trestu odnětí svobody by bylo možno se přít velmi dlouho. Vytvoření vězeňského systému zaručujícího, že odsouzení nebudou odcházet z výkonu trestu vcelku narušenější, než byli v době svého příchodu do vězeňského zařízení, by bylo nemalým úspěchem. V samotné podstatě odnětí svobody tkví možnost nejrůznějších škodlivých vlivů na odsouzené i možnost škodlivých vlivů ztěžující resocializaci.“ (Novotný, 1969, s.141)

Ve výkonu trestu je velká koncentrace těch nejnarušenějších odsouzených, proto výkon trestu odnětí svobody sebou přináší škodlivé vlivy ze strany ostatních spoluvězňů, kterým je vězeň vystaven nepřetržitě. Tyto vlivy mohou způsobit změnu povahy odsouzeného a vést ho k otrlosti, otupělosti, lhostejnosti, pokrytectví, lžím a podvodům. Výkon trestu představuje velký zásah do života odsouzeného, jsou přetrhávány nejen svazky sociálně škodlivé, ale často narušuje výkon trestu i svazky sociálně užitečné, rozbíjí rodiny, vede k rozvodům a porušuje i další pozitivní vztahy a tím vytváří překážky pro resocializaci odsouzeného. (Novotný, 1969)

2.2 Vězeňská služba České republiky

Každý rok je v České republice odsouzeno tisíce lidí k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Neustále přicházejí do věznic lidé, kteří byli soudem odsouzeni za to, že se provinili proti zákonu.

Věznice je instituce, která je vybudována pro potřeby společnosti. Je to místo, kde odsouzení vykonávají svůj trest. Správu nad věznicemi zabezpečuje Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“). *„Vězeňská služba je zřízena podle zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů a je podřízena Ministerstvu spravedlnosti České republiky, jež je ústředním orgánem státní správy pro vězeňství a plní ve vztahu funkci zřizovatele.“*

Vězeňská služba zajišťuje výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů při činnostech státních zastupitelství a Ministerstva Spravedlnosti České republiky.“ (Sochůrek, 2007, s.6)

Podle ustanovení § 1 zákona o vězeňské službě České republiky, Vězeňskou službu řídí generální ředitel Vězeňské služby, který je jmenován Ministrem spravedlnosti a odpovídá za činnost Vězeňské služby. Vězeňská služba se dělí na organizační jednotky, kterými jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky mimo jiné vymezuje úkoly Vězeňské služby v ustanovení § 2 odst. 1. Vězeňská služba ve výkonu trestu odnětí svobody plní následující úkoly podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody:

- spravuje a střeží věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu trestu odnětí svobody,
- střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, a to bezprostředně po ukončení trestu odnětí svobody,
- prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu trestu odnětí svobody,
- vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- vede evidenci osob ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- zabezpečuje vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště,

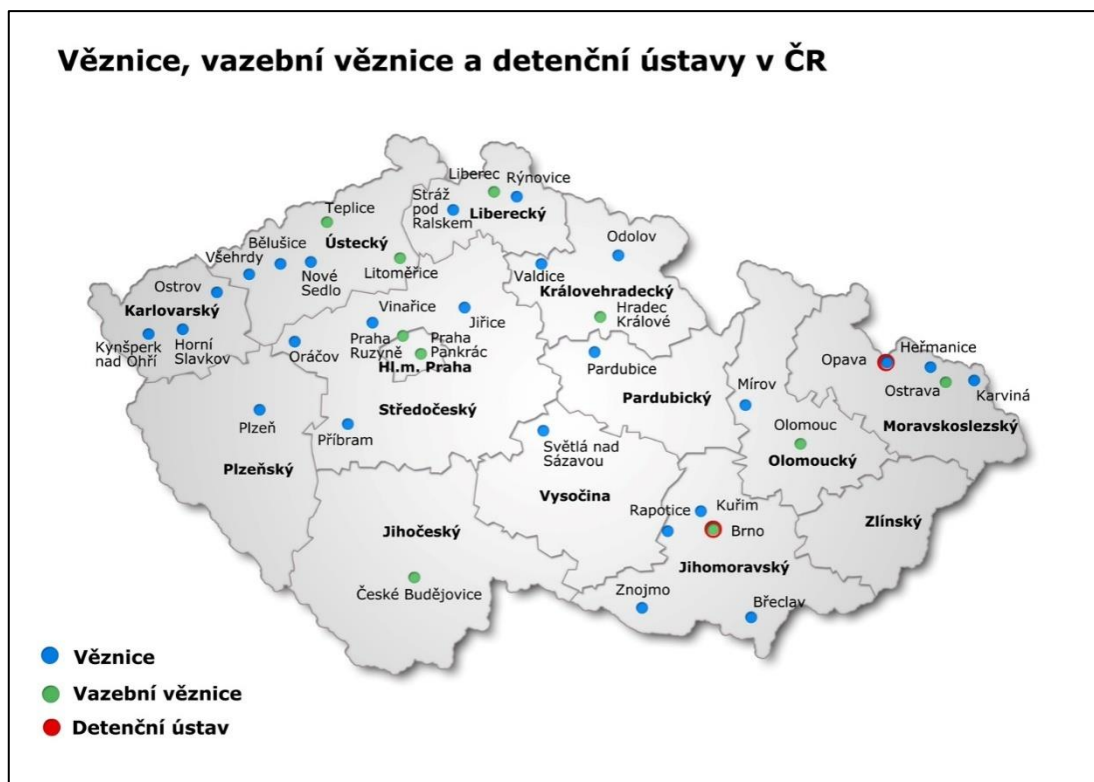
- poskytuje zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, v případě potřeby zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb,
- poskytuje nebo zajišťuje odbornou péči osobám s adiktologickou poruchou, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody,
- v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem objasňuje a prověřuje, vlastními pověřenými orgány, trestné činy osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

2.3 Místo výkonu trestu

Místo výkonu trestu odnětí svobody je zakotveno v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Dle ustanovení § 5 odst. 1 tohoto zákona se trest odnětí svobody vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice.

V ustanovení § 5 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody je stanoveno, že pokud vyžaduje zdravotní stav odsouzeného poskytnutí zdravotních služeb, které nelze poskytnout ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby a výkon trestu nelze přerušit, trest se na nezbytně nutnou dobu vykonává poskytovateli zdravotních služeb mimo objekty spravované Vězeňskou službou, přičemž střežení odsouzeného v takovém případě zajišťuje nejbližší věznice.

Obrázek 1 zobrazuje mapu věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů na území České republiky.

Obrázek 1- Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů (Obase.cz, 2013, online)

„Věznice je svět v malém, v mnohém soběstačné město ve městě.“ (Bajcura, 1999, s. 54)

2.4 Věznice Valdice

Objekt Valdické věznice se nachází 4 km severovýchodním směrem od města Jičín. Původně sloužil jako kartuziánský klášter, nazývaný také jako Kartouza valdická u Jičína, kterou v roce 1627 založil Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna. V roce 1856 se rozhodlo, že bude klášter přebudován na trestnici pro nejtěžší provinilce. Valdická Kartouza se stala první trestnicí otevřenou v českých zemích. V roce 1857 byli do kartouz převezeni první trestanci z tehdejšího rušeného vězení na Špilberku. Od roku 1948 do roku 1990 byli do Valdic umisťováni převážně odsouzení s dlouhodobými tresty, všichni vězni byli zaměstnáváni ve výrobních provozech v areálu věznice. Během tohoto období byla kapacita věznice několikanásobně překročena a panovaly zde naprosto nevyhovující podmínky. Po revoluci v roce

1989, prezidentské amnestii a novele zákona klesl počet vězňů o více než čtyři pětiny. (John, 2012)

V současné době je věznice Valdice profilována jako věznice pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených se zvýšenou ostrahou a ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení. Svůj trest si zde odpykávají odsouzení muži s delšími tresty, recidivisté a jinak nebezpeční odsouzení. Do roku 2001 bylo součástí věznice zvláštní oddělení pro výkon vazby, po jehož zrušení a následné přestavbě budovy zde mohou vykonávat trest odnětí svobody odsouzení k doživotnímu trestu a další odsouzení u kterých je stanovena zvýšená detence. Odsouzení se umisťují do pěti ubytoven dle kritérií, která určuje zákon č. 169/1999 Sb. Pro odsouzené je zde zřízeno nástupní oddělení, výstupní oddělení, krizové oddělení, specializované oddělení pro odsouzené zařazené do zvýšené ostrahy s poruchou osobnosti a chování, způsobenou požíváním psychotropních látek. Věznice disponuje 1095 místy, aktuální počet odsouzených k trestu odnětí svobody činí začátkem března 2018 celkem 1090 vězňů, z nichž je 545 zařazeno v typu věznice zvýšená ostraha, 522 mužů je zařazeno v typu věznice s ostrahou v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a 23 mužů je zařazeno v typu věznice s ostrahou v oddělení se středním stupněm zabezpečení. Ve věznici je z celkového počtu zaměstnáváno pouze okolo 40 % odsouzených. Věznice disponuje ošetrovnou s lékařským personálem, kde je odsouzeným poskytována nezbytná zdravotní péče. Komplikovanější případy přebírají specializovaná vězeňská zdravotní zařízení v Praze a Brně. (Věznice Valdice, 2018, online)

2.5 Diferenciace věznic

„Smyslem diferenciac je především zabránit odsouzeným v další trestné činnosti, ať již byla spáchána po útěku z výkonu trestu nebo ve věznicích, čelit negativním vlivům více narušených odsouzených na méně narušené jejich oddělením a vytvářet příznivé podmínky pro resocializační působení na odsouzené a pro realizaci programů zacházení s odsouzenými. Diferenciace by tedy neměla vycházet pouze z potřeby odlišného zacházení s nebezpečnými vězni a s ostatními vězni, ale i potřeby speciálního zacházení s vězni podle jejich kriminogenních deviací a podle

nápravných a resocializačních prostředků, metod a technik, které je u nich třeba aplikovat.“ (Jelínek a kol, 2017, s.411)

Věznice se diferencují podle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu. Vnější diferenciací představuje typy věznic, do kterých jsou umisťováni odsouzení k trestu odnětí svobody. Od 1.10.2017 nabývá účinnosti novela trestního zákoníku, kde mimo jiné dochází ke změně vnější diferenciací věznic. Podle zákona č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č.40/2009 Sb., dochází k redukci vnější diferenciací věznic pro výkon trestu odnětí svobody. Nově se čtyři typy věznic redukují na dva. Z věznic s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou jsou nyní pouze věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Podle ustanovení § 8 odst. 3 zákona o výkonu trestu mohou v rámci jedné věznice být zřízena oddělení různých typů za předpokladu, že tím nebude ohrožen účel výkonu trestu. Díky redukci základních typů věznic pro výkon trestu odnětí svobody se zvýšil počet odsouzených zařazených podle vnější diferenciací ve věznici s ostrahou. O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen rozhoduje soud. Podle ustanovení § 56 odst. 2 trestního zákoníku soud zařazuje do věznice s ostrahou pachatele, který nesplňuje podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Do věznic se zvýšenou ostrahou jsou zařazováni pachatelé, kterým byl uložen výjimečný trest, nebo trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Dále ti, kterým byl za zvlášť závažný zločin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně 8 let anebo odsouzení za úmyslný trestný čin, kteří v posledních pěti letech uprchli nebo se pokusili uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.

Věznice s ostrahou jsou dále rozděleny na oddělení podle stupně zabezpečení. Dle ustanovení § 12a odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody se věznice s ostrahou člení na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a vysokým stupněm zabezpečení. Podle ustanovení § 12a odst. 2-3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody jsou odsouzení umisťováni do oddělení podle míry vnějšího a vnitřního rizika. Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu, s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se

zohledňuje zejména povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestu a hrozba útěku. O umístění do určitého oddělení věznice s ostrahou rozhoduje ředitel příslušné věznice spolu s doporučením odborné komise. Členy odborné komise jsou 1. zástupce ředitele věznice, vedoucí oddělení výkonu trestu, vedoucí oddělení správního, vedoucí oddělení vězeňské stráže, ředitelem věznice pověřený příslušník oddělení prevence a stížností, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a vychovatel.

Nejmírnější režim z hlediska vnitřní bezpečnosti mají odsouzení vykonávající trest odnětí svobody v typu věznice s ostrahou v oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Zajišťování vnitřní bezpečnosti v tomto oddělení upravuje ustanovení § 51 odst. 1-5 řádu o výkonu trestu odnětí svobody. Podle tohoto ustanovení se odsouzení v tomto oddělení mohou v určených prostorách věznice pohybovat bez dohledu Vězeňské služby. Pracují na pracovištích mimo věznici a dohled nad jejich pracovní činností provádí zaměstnanec Vězeňské služby minimálně jedenkrát týdně. Na základě povolení ředitele věznice může být odsouzenému umožněn volný pohyb mimo věznici v mimopracovní době za účelem kulturně výchovných a sportovních akcí, bohoslužeb a k návštěvě zdravotnických zařízení. Návštěvy odsouzených se uskutečňují bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Ředitel věznice může povolit odsouzenému dočasné opuštění věznice nejdéle na dobu 24 hodin.

Ve věznici se středním stupněm zabezpečení z hlediska vnitřní bezpečnosti mají odsouzení přísnější režim než ve věznici s nízkým stupněm zabezpečení. Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s ostrahou v oddělení se středním stupněm zabezpečení upravuje ustanovení § 52 odst. 1-8 řádu o výkonu trestu odnětí svobody. Podle tohoto ustanovení se odsouzení v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem Vězeňské služby. U odsouzených, u kterých lze předpokládat, že nezneužijí situace může ředitel věznice povolit volný pohyb ve věznici. Pracují na nestřežených pracovištích mimo věznici pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby, který je kontroluje minimálně jedenkrát za hodinu. U odsouzených, u kterých se předpokládá, že toho nezneužijí může být ředitelem věznice povolený volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů. Dohled nad jejich pracovní činností provádí zaměstnanec věznice minimálně jedenkrát týdně a může jim být také povolen volný pobyt mimo věznici k návštěvám zdravotnických a obdobných zařízeních. Ředitel věznice v tomto případě rozhodne, zda bude doprovázen

zaměstnancem Vězeňské služby. Návštěvy probíhají obdobně jako v oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Rovněž může ředitel věznice povolit odsouzenému dočasné opuštění věznice nejdéle na dobu 24 hodin.

Ještě přísnější režim mají odsouzení k trestu odnětí svobody v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení. Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s ostrahou v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení upravuje ustanovení § 53 odst. 1-7 řádu o výkonu trestu odnětí svobody. Podle tohoto ustanovení se odsouzení v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzení pracují na pracovištích uvnitř věznice. Ředitel věznice může odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, povolit volný pohyb v prostorách věznice při plnění pracovních úkolů nebo mohou být zaměstnáni na nestřežených pracovištích mimo věznici, kdy dohled nad jejich pracovní činností provádí zaměstnanec Vězeňské služby minimálně jedenkrát za 45 minut. Odsouzeným, u kterých lze předpokládat, že toho nezneužijí a odsouzeným ve výstupním oddílu mohou být organizovány akce mimo věznici, kterých se musí účastnit zaměstnanec Vězeňské služby. Návštěvy odsouzených se uskutečňují pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí a odsouzeným ve výstupním oddělení může ředitel věznice povolit dočasné opuštění věznice nejdéle na dobu 24 hodin, odsouzeným je vyznačen prostor, kde a jakou dobu se mohou zdržovat.

Nejpřísnější režim z hlediska vnitřní bezpečnosti mají odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou. Zajišťování vnitřní bezpečnosti v tomto oddělení upravuje ustanovení § 54 odst. 1-5 řádu o výkonu trestu odnětí svobody. Podle tohoto ustanovení se odsouzení v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzení pracují na pracovištích uvnitř věznice. Odsouzení, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí mohou pracovat na nestřežených pracovištích mimo věznici, dohled nad jejich pracovní činností provádí zaměstnanec Vězeňské služby minimálně jedenkrát za 30 minut. Odsouzeným není nikdy povolen volný pohyb uvnitř věznice. Návštěvy odsouzených se uskutečňují za dohledu příslušníka Vězeňské služby.

V rámci každého oddělení věznice s ostrahou, tak i ve věznici se zvýšenou ostrahou jsou odsouzení dále diferenciováni podle dostupných skupin vnitřní diferenciacce (PSVD). (Kalvodová, 2016)

PSVD upravuje ustanovení § 39 odst. 6-7 řádu o výkonu trestu odnětí svobody. Podle tohoto ustanovení tvoří dostupné skupiny ucelený systém pozitivní motivace odsouzených. Ve vnitřním řádu každé věznice jsou stanoveny podrobnější podmínky vnitřní diferenciacce tak, aby odsouzený mohl být během výkonu trestu na základě změn v přístupu, charakteristice osobnosti odsouzeného, v možnosti jeho resocializace, plnění programu zacházení, plnění povinností, chování a jednání v souladu s vnitřním řádem, postupně zařazován do jednotlivých skupin. O zařazení odsouzeného do dostupné skupiny vnitřní diferenciacce, rozhoduje ředitel věznice na základě doporučení odborných zaměstnanců při hodnocení programu zacházení.

„Cílem vnitřní diferenciacce je motivovat odsouzené k aktivnímu a odpovědnému přístupu k plnění svých povinností a naplňování programu zacházení.“ (Petr, 1999, s. 78)

Odsouzení jsou ve věznici zařazovány podle vnitřní diferenciacce do skupin, které tvoří lidé s podobnými zájmy, charakterem, stupněm narušenosti nebo profesí. Snaha o tvorbu stejnorodých skupin je dána více důvody bezpečnostními, než pedagogicko-psychologickými. (Voňková, 1992)

Do I. PSVD se zařazují odsouzení, kteří aktivně plní program zacházení, plní si své povinnosti, chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem věznice a ti, kteří se podílí na činnostech souvisejících s organizací života ve věznici.

Do II. PSVD se zařazují odsouzení, kteří částečně plní program zacházení a převážně se chovají a jednají v souladu s vnitřním řádem věznice a ti, kteří se občasně podílí na činnostech souvisejících s organizací života ve věznici.

Do III. PSVD se zařazují odsouzení, kteří odmítají přijmout nebo neplní program zacházení, neplní si své povinnosti nebo se chovají a jednají v rozporu s vnitřním řádem věznice. (Vnitřní řád věznice Valdice, 2017)

2.6 Vnitřní řád věznice

Jednou důležitou právní normou je vnitřní řád věznice. V ustanovení § 14 zákona o výkonu trestu je stanoveno, že pro každou věznici stanoví její ředitel, se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby, vnitřní řád věznice. Vnitřním řádem se stanovuje denní rozvrh chodu věznice, činnosti odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici.

3 Průběh výkonu trestu

V této kapitole, v návaznosti na předchozí kapitoly této bakalářské práce, se budu věnovat samotnému výkonu trestu odnětí svobody. Výkon trestu odnětí svobody je velmi rozsáhlým tématem, proto ve své práci tuto problematiku zestručním a zaměřím se převážně na přijímání odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody a popíši úkony, které musí při přijímání podstoupit. Dále se zmíním o právech a povinnostech odsouzených a o programu zacházení, který je nezbytnou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Tuto kapitolu uzavřu důvody propuštěním z výkonu trestu a úkony, které probíhají před propuštěním odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

3.1 Přijímání vězňů

Podle ustanovení § 6 odst. 1-2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, lze do výkonu trestu přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení výkonu trestu vyhotoveného soudem. Při přijetí odsouzeného do výkonu trestu je nutné jej prokazatelně seznámit s jeho právy a povinnostmi, podle tohoto zákona a řádu o výkonu trestu a s vnitřním řádem věznice.

Nařízení o výkonu trestu je upraveno podle ustanovení § 321 trestního řádu, podle kterého zašle předseda senátu příslušné věznici nařízení výkonu trestu, jakmile se rozhodnutí, na jehož základě se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody, stalo vykonatelným a vyzve odsouzeného, pokud je na svobodě, aby do výkonu trestu ve stanovené lhůtě nastoupil. Stane-li se výrok o uložení trestu odnětí svobody vykonatelným rozhodnutím odvolacího soudu, nařídí předseda senátu výkon trestu u odsouzeného, který je ve vazbě hned po vyhlášení rozhodnutí. U odsouzeného, který není ve vazbě, ale je zjištěno, že jeho pobyt na svobodě je nebezpečný nebo je důvodná obava, že by se odsouzený mohl skrývat nebo by mohl uprchnout, může předseda senátu také nařídít výkon trestu hned po vyhlášení rozhodnutí. Pokud nebylo zjištěno, že pobyt odsouzeného na svobodě je nebezpečný nebo není důvodná obava, že by uprchl, nebo se skrýval a není tak žádný důvod pro okamžité nařízení výkonu trestu odnětí svobody, může předseda senátu poskytnout odsouzenému přiměřenou lhůtu, aby si mohl obstarat před nástupem do výkonu trestu své

záležitosti. Tato lhůta může činit maximálně jeden měsíc od nabytí právní moci rozhodnutí, podle kterého má být trest odnětí svobody vykonán. Pokud odsouzený nenastoupí do výkonu trestu ve lhůtě, která mu byla poskytnuta, nebo bylo zjištěno, že jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo pokud z jeho jednání či konkrétních situacích vznikla obava, že uprchne nebo se bude skrývat, nařídí předseda senátu, aby byl do výkonu trestu dodán.

Dále je přijímání do výkonu trestu odnětí svobody upraveno v ustanovení § 3-5 vyhlášky, kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody. Podle těchto ustanovení je při přijetí do věznice nutné ověřit totožnost odsouzeného, aby byla na základě všech dostupných dokladů vyloučena záměna odsouzeného s jinou osobou. Jestliže odsouzený, který má být přijat do výkonu trestu odnětí svobody u sebe žádný doklad totožnosti nemá, musí se jeho totožnost ověřit jiným způsobem, a to i v případě, není-li důvod k pochybnostem i jeho čestným prohlášením. Po tom, co se u odsouzeného ověří totožnost, je u něho provedena osobní prohlídka a potřebná hygienická a protiepidemická opatření. Prohlídku smí provádět nebo u ní smí být přítomna jen osoba stejného pohlaví jako odsouzený. Odsouzený si u sebe může ponechat písemnosti, které souvisí s trestním řízením, které bylo nebo je proti němu vedeno, a další úřední písemnosti v přiměřeném množství možnostem jejich uložení v přidělené skřínce, a to fotografie, právní předpisy, vlastní knihy, časopisy a noviny. Dále u sebe může mít odsouzený kapesní nebo náramkové hodinky, pokud neobsahují komunikační nebo záznamové zařízení, psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, snubní prsten, ruční mlýnek na kávu, elektrický holicí strojek, hrneček a základní hygienické potřeby. Odsouzený u sebe může mít vlastní přenosný radiopřijímač napájený z vlastního zdroje, pro který je v přijímači prostor nebo je jeho součástí. Používání radiopřijímače se odsouzenému umožní až po provedení kontroly technických parametrů, které zjišťuje, zda nebylo nainstalováno nežádoucí zařízení. Pokud si chce odsouzený ponechat i jiné věci musí o tom rozhodnout ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby. Věci, které u sebe odsouzený nesmí mít, mu na jeho žádost správa věznice uloží. Doklady osobní totožnosti odsouzeného přebírá věznice do úschovy vždy.

O nástupu odsouzeného do výkonu trestu je správa věznice povinna bezodkladně odeslat hlášení soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, územnímu odboru krajského ředitelství Policie České republiky příslušnému podle místa pobytu

odsouzeného, Generálnímu ředitelství Vězeňské služby, u důchodců a osob pobírající výsluhový příspěvek orgánu sociálního zabezpečení, sociálnímu kurátorovi příslušnému podle místa bydliště odsouzeného.

Podle ustanovení § 6 vyhlášky, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, se po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody nově přijatí odsouzení ubytují v přijímacím oddílu, odděleně od ostatních odsouzených podle zásad § 7 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Během pobytu v přijímacím oddílu, nepřevyšujícího čtrnáct dní, se odsouzený musí podrobit vstupní lékařské prohlídce, včetně laboratorních vyšetření. Odsouzený, který je zařazen do věznice s ostrahou, se podrobí během pobytu v přijímacím oddílu vstupnímu vyhodnocování vnějších a vnitřních rizik pro stanovení stupně zabezpečení.

3.2 Práva a povinnosti vězňů

Je důležité, aby odsouzení k trestu odnětí svobody znali od začátku výkonu trestu nejen svá práva, ale také povinnosti, které musí při výkonu trestu vykonávat. Dodržování práv a povinností odsouzených je jedním ze základních předpokladů spolupráce mezi odsouzenými a zaměstnanci věznice, díky znalosti pravidel lze předejít zbytečným konfliktům. Práva a povinnosti odsouzených upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Podle ustanovení § 15 tohoto zákona přísluší všem odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody stejná práva uvedená v ustanovení §16-27, která zní takto:

- právo na základní sociální podmínky,
- právo na poskytování zdravotních služeb,
- právo na přijímání korespondence a odesílání korespondence na své náklady,
- právo na užívání telefonu ke kontaktu s blízkou osobou,
- právo na přijímání návštěv,
- právo na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb,
- právo na uspokojování kulturních potřeb,
- právo na používání dalších věcí, které jsou ve věznici k dispozici,
- právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby,
- právo na přijmutí balíčků,

- právo na příjem peněz a nakládání s nimi,
- právo podávat stížnosti a žádosti příslušným orgánům,
- právo na poskytování právní pomoci advokátem.

Odsouzení k trestu odnětí svobody musí dodržovat povinnosti, které jsou uvedeny v ustanovení § 28 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody:

- povinnost dodržovat stanovený pořádek a kázeň,
- povinnost plnit pokyny a příkazy zaměstnanců vězeňské služby,
- povinnost pracovat, pokud mu je přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným,
- povinnost plnit úkoly programu zacházení,
- povinnost šetrně zacházet se svěřenými věci,
- povinnost nepoškozovat cizí majetek,
- povinnost dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku,
- povinnost zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice,
- povinnost dodržovat opatření a pokyny zvláštních právních předpisů k zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany.

Podle ustanovení § 28 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený dále povinen:

- podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici,
- umožnit zaměstnancům vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí,
- podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce,
- strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy,
- pokud onemocní, stane se mu úraz nebo je zraněn, tyto skutečnosti ohlásit zaměstnanci Vězeňské služby,
- oznámit zaměstnanci Vězeňské služby okolnosti, které mohou způsobit vážné ohrožení bezpečnosti jemu samotnému, spoluodsouzeným, zaměstnancům, vězeňské službě nebo věznici, pokud se o nich dozví nebo je zjistil,
- podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k potlačení výroby, držení nebo zneužívání návykových látek a jedů ve věznici,

- dodržovat zásady hygieny,
- oznámit neprodleně věznicí skutečnost, že je poživitelem důchodu, výsluhového příspěvku, nebo má příjem a z uvedených prostředků zajistit zasílání částky na účet vedený věznicí na úhradu nákladů výkonu trestu,
- odevzdat do úschovy věznice věci, jejichž držení s ohledem na jejich cenu, množství nebo způsob používání je zakázáno nebo je v rozporu s účelem výkonu trestu,
- uhradit náklady na zdravotní služby poskytnuté v zájmu zachování nebo zlepšení jeho zdravotního stavu nad rámec zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění,
- oznámit věznicí jméno a příjmení obhájce nebo advokáta, který jej bude zastupovat v jiné věci nebo mu poskytovat právní službu,
- oznámit věznicí změnu zdravotní pojišťovny a změnu osobních či rodinných údajů,
- podrobit se vyšetření ke zjištění, zda užil návykovou látku, a v případě, že se prokáže přítomnost návykové látky, uhradit náklady na toto vyšetření,
- dodržovat zákaz kouření v místech, kde je to vzhledem k možnému ohrožení zdraví nekuřáků nebo protipožárních důvodů ředitelem věznice zakázáno,
- během osmihodinové doby určené ke spánku dodržovat noční klid.

Pokud odsouzený svým chováním a jednáním, či příkladným činem, prokazuje odpovědný přístup k plnění svých povinností a aktivně spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, může mu být udělena pochvala podle ustanovení § 45 odst. 1-2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Odměnami jsou:

- pochvala,
- mimořádné zvýšené doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin,
- povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který tyto nákupy nemůže uskutečňovat,
- zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce,

- povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou či programem zacházení,
- přerušení výkonu trestu.

Kázeňské odměny bezprostředně ovlivňují a zlepšují pozici odsouzeného v sociálním prostředí ve věznici i v prostředí vzdáleném, kterými jsou myšleny vztahy k rodině, ke které se má možnost odsouzený díky odměnám víc přiblížit. (Bajcura, 1999)

Naopak pokud odsouzený poruší zákonem, nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu, a dopustí se tím kázeňského přestupku, lze mu uložit kázeňský trest. Podle ustanovení § 46 odst. 1-3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody kázeňskými tresty jsou:

- důtka,
- snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
- pokuta až do výše 5 000 Kč,
- propadnutí věci,
- umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
- celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů,
- umístění do samovazby až na 20 dnů,
- odnětí výhod vyplývajících z kázeňské odměny.

3.3 Program zacházení

„Hlavním cílem programu zacházení s odsouzeným je vytvoření předpokladů pro úspěšnou reintegraci.“ (Sochůrek, 2007, s. 43)

„Program zacházení je obecně definován jako základní forma cílevědomého působení na odsouzeného, jež je zpracována na základě komplexní zprávy o odsouzeném, přičemž se zohledňují následující tři kritéria: délka trestu, charakteristika osobnosti a příčiny trestné činnosti.“ (Kalvodová, 2016)

Podle ustanovení § 40 odst. 2-3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody k dosažení účelu výkonu trestu, stanoví věznice pro každého odsouzeného program zacházení,

který cílevědomě a komplexně působí na odsouzeného. Cílem programu zacházení je připravit odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu.

Na základě ustanovení § 41 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, se program zacházení zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s přihlédnutím na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Komplexní zpráva je shrnutí výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, popřípadě lékařského posouzení, hodnocení rizika potřeb a dalších materiálů k osobě odsouzeného.

Program zacházení je podle čl. 25 Vnitřního řádu věznice Valdice výchovným prostředkem, který vede k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, ke snižování nebezpečí recidivy kriminálního chování a k přípravě na soběstačný život. Program zacházení se skládá z cílů, které jsou v jednotlivých oblastech podporovány konkrétními aktivitami v návaznosti na výstupy z komplexní zprávy a skladbu odsouzených. Program zacházení je sestaven vždy speciálním pedagogem, který vychází z poznatků komplexní zprávy o odsouzeném. Odsouzenému se stanoví základní druh programu a jsou mu ve spolupráci s ním stanoveny konkrétní aktivity. V průběhu výkonu trestu se aktivity a cíle programu zacházení ve spolupráci s odsouzeným aktualizují podle potřeby. Průběžné vyhodnocování programu zacházení prováděné vychovatelem je celkové vyhodnocování všech jeho oblastí, včetně plnění cíle v příslušných intervalech pro daný typ a stupeň zabezpečení věznice a kategorie odsouzených. Vyhodnocování slouží při rozhodování o odsouzeném v průběhu výkonu trestu a pro potřeby soudu při jednání o podmíněném propuštění či přeřazení do jiného typu věznice.

Podle ustanovení § 41 odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody je pravidelnou součástí programu zacházení určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, popřípadě jeho účast na pracovní terapii, vzdělávání nebo jiné náhradní činnosti, které směřují k vytvoření předpokladů pro jeho soběstačný život v souladu se zákonem. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. Program zacházení se podle ustanovení § 36 odst. 2 vyhlášky, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, člení na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů.

Pracovními aktivitami programu zacházení podle ustanovení § 36 odst. 3 vyhlášky, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody se rozumí zaměstnání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice a pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení podle ustanovení § 36 odst. 4 vyhlášky, kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody, se rozumí vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu a vzdělávání v korespondenčních kursech a sítí základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se podle ustanovení § 36 odst. 5 vyhlášky, kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody, rozumí sociální, speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které je zaměřené na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného, nebo změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného.

Zájmovými aktivitami programu zacházení se podle ustanovení § 36 odst. 6 vyhlášky, kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody, rozumí formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.

„Programy zacházení vycházející z celkového chování se mohou stát žádoucí motivací psychologickou i sociologickou, která ovlivňuje jejich pozitivní přizpůsobivost v rámci vězeňského prostředí. Tyto programy by neměly být zaměřeny pouze na změny chování odsouzeného, mohou však být počátkem pozitivnější komunikace mezi odsouzenými a vězeňským personálem.“ (Sochůrek dle Paukertové, 2007, s. 38)

3.4 Propuštění z výkonu trestu

Věznice propustí odsouzeného z výkonu trestu podle ustanovení § 79 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, jestliže:

- uplynula doba trestu stanovená v pravomocném a vykonatelném rozhodnutí soudu a Vězeňská služba neobdržela nařízení soudu k výkonu delšího trestu,
- obdržela-li věznice písemný příkaz, aby byl odsouzený propuštěn na svobodu, vydaný soudem na základě jeho rozhodnutí,
- propuštění nařídil státní zástupce při výkonu dozoru nad výkonem trestu,
- prezident republiky rozhodl o propuštění při udělování milosti nebo ministr při výkonu svých oprávnění podle trestního řádu.

Podle ustanovení § 77 zákona o výkonu trestu odnětí svobody lze ve věznicích zřídit výstupní oddíl, do kterého se před očekávaným skončením výkonu trestu zařazují odsouzení, kterým byl uložen trest na dobu delší než 3 roky a odsouzení, kterým je potřeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný život v souladu se zákonem. Do výstupního oddílu jsou odsouzení umístováni ředitelem věznice přibližně šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu na návrh odborných zaměstnanců.

Programy zacházení jsou po tom, co jsou odsouzení zařazeni do výstupního oddílu aktualizovány a zaměřeny na jejich přípravu na soběstačný život v souladu se zákonem.

Opatření před propuštěním z výkonu trestu podle ustanovení § 13–14 vyhlášky, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody:

- Věznice dbá o to, aby odsouzení byli z výkonu trestu propouštěni s platnými doklady totožnosti,
- před propuštěním z výkonu trestu se odsouzený poučí o povinnosti přihlásit se neprodleně po propuštění k pobytu a upozorní se na zákonné podmínky osvědčení se ve zkušební době podmíněného propuštění a zahlazení odsouzení,
- odsouzený se prokazatelně poučí o právech a povinnostech uchazečů o zaměstnání a o tom, že je v jeho zájmu, aby se nejpozději do tří dnů dostavil k sociálnímu kurátorovi příslušnému podle místa bydliště, popřípadě ke svému zaměstnavateli,
- o propuštění odsouzeného z výkonu trestu správa věznice bezodkladně odešle hlášení opatrovníkovi, byl-li odsouzený omezen ve svéprávnosti, sociálnímu kurátorovi příslušnému podle místa bydliště odsouzeného,
- odsouzenému se vydá potvrzení o jeho propuštění.

4 Sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody

Po charakterizování pojmu a systému trestu se zaměřením na trest odnětí svobody v předchozích kapitolách, se v této již zaměřím na sociální práci ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato kapitola je nejdůležitější pro tuto bakalářskou práci, také vzhledem k jejímu zaměření a hlavním cílům praktické části. Nejprve se zaměřím na definici sociální práce a sociálního pracovníka z obecného pohledu. Následně se budu věnovat sociální práci ve výkonu trestu odnětí svobody. V závěru této kapitoly popíši sociálního pracovníka ve věznici a úkoly, které při výkonu své funkce plní.

4.1 Sociální práce a sociální pracovník

Definice sociální práce existuje mnoho, každá z nich nahlíží na sociální práci z jiného pohledu. Sociální práce je společenskovední disciplínou a současně také praktickou činností, která se dá popsat jako proces nacházení a tlumení problémů člověka souvisejících s jeho vztahy, finanční situací nebo například zaměstnaností. V sociální práci se využívá jak princip solidarity ve společnosti, tak snaha o využití osobního potenciálu konkrétního klienta. (Matoušek, 2012)

„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.“ (Matoušek, 2013, s. 11)

Mezinárodní federace sociálních pracovníků definuje sociální práci v Mezinárodním etickém kodexu (2004, s. 1) sociální práce takto: *„Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází*

k interakci lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“

Profese sociálního pracovníka vznikla jako reakce na potřebu řešit nově vzniklé nepříznivé sociální situace, které jsou problémem nejen pro jednotlivce, ale také pro společnost. Sociální pracovník vstupuje do boje za zlepšení lidské situace. Sociálního pracovníka charakterizuje jeho společenský úkol, kterým je přispívat ke zlepšení narušených sociálních vztahů v přirozeném prostředí, učení jednotlivce vhodným životním postojům a chování, pomáhání člověku ke svobodnému životu v demokratické a svobodné společnosti. (Hanuš, 2007)

Požadavky pro výkon povolání sociálního pracovníka jsou ukotveny v zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Podle tohoto zákona musí sociální pracovník splňovat určité předpoklady. Těmi jsou plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. Sociální práci ve vězeňství však tento zákon neupravuje.

Podle ustanovení § 110 odst. 4 zákona o sociálních službách musí mít sociální pracovník odbornou způsobilost, kterou představuje vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost nebo vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřené na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku. Povinnost vzdělávání pro ty, kteří splňují odbornou způsobilost nekončí. Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníkovi další vzdělávání v rozsahu minimálně 24 hodin za kalendářní rok. Vzdělávání sociálních pracovníků by mělo směřovat nejen k udržení a zvýšení kvality péče o klienty a profesnímu rozvoji zaměstnanců, ale i k udržení motivace.

Mezi další důležité požadavky pro výkon funkce sociálního pracovníka je empatie, úcta, respekt ke klientovi, akceptace klienta takového, jaký je a víra v to, že každý jedinec je schopný se změnit, růst a sebezdokonalovat se. Práva a povinnosti

sociálního pracovníka jsou definovány v právních normách zaměstnavatele, profesních standardech a etických kodexech. (Hnídková, 2012)

4.2 Sociální práce ve výkonu trestu odnětí svobody

„Sociální práce s pachateli a jejich rodinami se odvíjí ve dvou rovinách, v rovině sociální pomoci, která je ze zákona poskytována všem potřebným občanům. A v druhé rovině pachatelé trestných činů a jejich rodiny se dostávají do specifických životních a právních situací a společenské izolace.“ (Voňková, 1992, s. 11)

Sociální práce ve věznici je zaměřována na poskytování pomoci při zajišťování materiálních potřeb, organizaci života na svobodě, morální podpory a také poradenství v komplikovaných životních situacích i ovlivňování bližšího a širšího sociálního prostředí, ve kterém se odsouzený pohybuje.

V současné době je v koncepci trestního řízení vyžadováno, aby u obviněného, odsouzeného, uvězněného, a i u propuštěného probíhala po celou dobu sociální intervence. Také čím později mají lidé kontakt s vězeňským prostředím, tím větší mají šanci na úspěšnou resocializaci.

Vězni by se měli stát ti, u kterých selhala opatření společenské kontroly, nebo zdali u nich nelze reálně předpokládat, že budou účinná. A proto by věznění mělo být až poslední možností pro pachatele, aby před ním byla ochráněna společnost. Výchovná a sociální práce vězeňského personálu se snaží využít čas, který pachatel stráví ve vězení. Kontinuální péče se snaží usnadnit budoucí návrat vězňů do společnosti, snaží se o podporu jejich osobního růstu a pomáhá jim vyrovnat se s vězeňským prostředím. Součástí kontinuální péče je pomoc vězněným s životem ve věznici, dále informovat, radit, zprostředkovat, interpretovat, podporovat věžňovu schopnost a využít příležitosti. V poslední řadě je také snaha o zachování vnější identity odsouzeného. (Voňková, 1992)

Sociální práce ve výkonu trestu je, a i nadále bude, ovlivňována v následujících letech Koncepcí vězeňství do roku 2025. Tato koncepce klade důraz na prevenci před recidivou a začleňování vězňů zpět do „normálního“ života. Za prioritní cíle si Koncepce vězeňství do roku 2025 dává zvýšení skutečné zaměstnanosti vězňů, vyřešení otázek zdravotnictví ve věznicích, potlačení závislosti mezi vězni,

efektivního naplnění programu zacházení, vzdělávacích a mimopracovních aktivit. (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016)

4.3 Sociální pracovník a jeho práce ve výkonu trestu odnětí svobody

Podle nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky je sociální pracovník odborný zaměstnanec oddělení výkonu trestu, který zajišťuje samostatnou sociální práci, zajišťující pomoc a podporu odsouzeným v rozsahu stanoveném zákonem. Zaměřuje sociální práci s odsouzenými na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života a schopnost soběstačného způsobu života. Dbá o zajištění a dodržení standardů kvality poskytování sociálních služeb a profesní etiky. Je přímo podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu, dále je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti přípravy přechodu odsouzených do řádného občanského života. Při práci s odsouzenými plní sociální pracovník zejména tyto úkoly:

- podílí se na vytváření koncepce zacházení s odsouzenými, programů zacházení a na zpracování návrhu vnitřní diferenciaci odsouzených,
- zpracovává společně s ostatními odbornými zaměstnanci konkrétní programy zacházení svěřených odsouzených, přitom podle potřeby spolupracuje s příslušnými orgány sociálního zabezpečení, podílí se na vyhodnocení účinnosti programů zacházení, v oblasti své působnosti navrhuje jejich změny,
- poskytuje samostatné sociálně právní poradenství, provádí výchovnou a poradenskou činnost pro odsouzené,
- je garantem kontinuální sociální práce, v jejímž rámci udržuje přímé pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativní a zájmovými občanskými sdruženími, v místě věznice a podle potřeby i v místě trvalého pobytu odsouzených,
- navazuje potřebné kontakty s blízkými osobami svěřených odsouzených, podílí se na řešení sociálních problémů a na výběru odsouzených k zařazení do práce, rekvalifikace a vzdělávání,
- zúčastňuje se aktivně jednání poradních orgánů ředitele věznice včetně poradny drogové prevence (odborných komisí), předkládá odborná stanoviska

k přeřazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci, v návaznosti na změny v chování a jednání jemu svěřených odsouzených navrhuje umístění odsouzených do krizového, výstupního, specializovaného oddělení, oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a do bezdrogové zóny,

- podílí se na rozhodování o zařazení odsouzeným do seznamu objektů možného napadení či ohrožení a vytipování konfliktních a psychicky labilních odsouzených,
- vede osobní karty odsouzených, provádí v nich průběžné zápisy postihující probíhající naplňování účelu výkonu trestu u odsouzeného,
- spolupodílí na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí ve vztahu k vězněným osobám a navrhuje ze sociálního hlediska příslušná opatření, vedoucí k jejich řešení, prevenci a eliminaci,
- podílí se na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění,
- podílí se na zpracování konkrétních programů zacházení jednotlivých odsouzených, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn programu zacházení,
- podílí se na zpracování průběžného hodnocení programu zacházení a hodnocení zasílaných věznicí příslušným orgánům,
- podává, v souladu s příslušnými předpisy, návrh výše sociální výpomoci při výstupu z výkonu trestu,
- vypracovává sociální posouzení, sociální diagnózu a individuální socioterapeutický plán v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení, přičemž výběr diagnostických metod je na jeho uvážení,
- vede osobně nejméně jednou průběžnou aktivitu programu zacházení, a to převážně v oblastech skupinového sociálního poradenství a v oblastech zájmových aktivit vedoucích k získávání sociálních dovedností odsouzených, sleduje kvalitu účasti svěřených odsouzených v programu zacházení a změny v jejich chování; vhodné změny podněcuje a upevňuje,

- v rámci individuálního a skupinového zacházení s odsouzenými má jeho práce charakter sociální terapie, směřující k sociální rehabilitaci. (Vězeňská služba České republiky, 2010)

Sociální pracovníci pomáhají odsouzeným hledat cesty k uspořádání svých sociálních vztahů v rámci nejbližší rodiny, komunity nebo celé společnosti. Sociální pracovník se zaměřuje na plynulý přechod odsouzeného do přirozeného prostředí. Sociální pracovník ve věznici je mnohdy jediným pojítkem odsouzeného s okolním světem za mřížemi. (Voňková, 1992)

Sociální pracovník dále poskytuje odsouzeným ve výkonu trestu penitenciární péči, která je poskytována těm vězňům, kteří se připravují na propuštění. Penitenciární péče je povinná u odsouzených, kteří byli ve výkonu trestu déle než 3 roky. Hlavním cílem penitenciární péče je usnadnění přechodu do společnosti mimo věznici. (Tomeš, 2015)

Po propuštění odsouzeného na svobodu navazuje na penitenciární péči postpenitenciární péče, která je poskytována osobám propuštěným z výkonu trestu a osobám, které zákon označuje nepřizpůsobivými. Tato péče obnáší podporu při řešení otázek zaměstnání, bydlení a návratu do rodiny. Cílem postpenitenciární péče je resocializace a prevence proti dalšímu kriminálnímu chování. (Tomeš, 2015)

Praktická část

5 Metodologie výzkumného šetření

Praktická část mé bakalářské práce je věnována výzkumnému šetření, které se zabývá zhodnocením sociálního pracovníka ve věznici Valdice z pohledu odsouzených. Do této věznice jsou umísťováni odsouzení, kteří spáchali zvláště závažné trestné činy, nebo jsou již ve vězení po několikáté. V této kapitole nejprve uvedu formulaci hlavního cíle a dílčích cílů výzkumného šetření. Poté se budu věnovat vysvětlení zvolené výzkumné strategie, metodě a technice sběru dat, které byly použity při výzkumném šetření.

5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak je prováděna sociální práce ve výkonu trestu a jak odsouzení hodnotí působení sociálního pracovníka ve věznici. V teoretické části uvádím, jaké úkoly funkce sociálního pracovníka obnáší. Výzkum se bude zabývat tím, zdali odsouzení využívají náplně sociálního pracovníka ve věznici Valdice. Hlavní cíl výzkumného šetření byl doplněn o dva dílčí výzkumné cíle. Prvním dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda respondenti využívají pomoci sociálního pracovníka a pokud ano, jak jsou s jeho pomocí spokojeni. Druhým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, jak odsouzení ve výkonu trestu hodnotí přístup sociálního pracovníka.

Dílčí cíle výzkumného šetření nám vyhodnotí, zda odsouzení vyhledávají pomoc při řešení svých problémů u sociálních pracovníků a jak jsou s jejich přístupy a spoluprací spokojeni. Díky těmto zjištěním bude možné zhodnotit roli sociálního pracovníka ve věznici Valdice z pohledu odsouzených, a tím by mělo být i dosaženo hlavního cíle výzkumného šetření.

5.2 Strategie výzkumného šetření

Ve výzkumu se používají dvě obecné výzkumné strategie. Prvním obecným způsobem je kvalitativní výzkumná strategie, která je charakteristická induktivním

postupem. Druhý obecný způsob zkoumání sociální reality je prostřednictvím sběru empirických dat. Pro mé výzkumné šetření jsem si vybrala kvantitativní výzkumnou strategii, která zkoumá sociální realitu prostřednictvím sběru empirických dat. (Hendl, 2016)

Kvantitativní šetření je o vztahu proměnných, základem je zaměření na určitý počet proměnných u vzorku lidí použitím dotazníku vyplněného jednotlivými respondenty. Takto získaná data slouží jako základ pro zkoumání vztahů mezi proměnnými. Podstatou kvantitativního šetření je používání numerických dat získaných měřením proměnných. Šetření se zabývá vztahy mezi proměnnými. Cílem zkoumání je nalezení, v jakém vztahu jsou k sobě proměnné. (Hendl, 2016)

Tabulka 1 nám uvádí v přehledu přednosti a slabiny kvantitativního výzkumu. (Hendl, 2016)

Tabulka 1: Přednosti a nevýhody kvantitativního výzkumu

Přednosti kvantitativního výzkumu	Nevýhody kvantitativního výzkumu
<ul style="list-style-type: none"> • Testování a validizace teorií. • Lze zobecnit na populaci • Výzkumník může konstruovat situace tak, že eliminuje působení rušivých proměnných, a prokázat vztah příčina-účinek. • Relativně rychlý a přímočarý sběr dat. • Poskytuje přesná, numerická data. • Relativně rychlá analýza dat (využití počítačů). • Výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumníkovi. • Je užitečný při zkoumání velkých skupin. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kategorie a teorie použité výzkumníkem nemusejí odpovídat lokálním zvláštnostem. • Výzkumník může opominout fenomény, protože se soustřeďuje pouze na určitou teorii a její testování, a ne na rozvoj teorie. • Získaná znalost může být příliš abstraktní a obecná pro přímou aplikaci v místních podmínkách. • Výzkumník je omezen reduktivním způsobem získávání dat.

Zdroj: Hendl, 2016

Pro výzkumnou část bakalářské práce byla zvolena technika anonymního dotazníku. Dotazník je soubor pevně daných otázek, které umožňují získání velkého množství

informací v relativně krátkém čase s nízkými náklady. Další výhodou dotazníku je jeho anonymita, která umožňuje získat co nejupřímnější odpovědi. Kvalita získaných informací závisí na úrovni sestavení dotazníku a na spolehlivosti výpovědi respondentů, kteří dotazník vyplňují. (Punch, 2008)

V mém dotazníku byly použity uzavřené i otevřené otázky. Otevřené otázky byly kladeny tam, kde bylo zapotřebí ponechat respondentům volný prostor pro jejich subjektivní názor.

5.3 Operacionalizace dílčích cílů

Tabulka 2:Operacionalizace dílčích cílů do dotazníkových otázek

Hlavní výzkumný cíl	Dílčí výzkumný cíl	Konkrétní dotazníkové otázky
Jaká je role sociálního pracovníka ve věznici z pohledu odsouzených	DVC1 Jak odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody využívají pomoci sociálního pracovníka a jak ji hodnotí	DO1: Víte o existenci pracoviště sociálního pracovníka zde ve věznici?
		DO2: Využil jste nebo využíváte jeho pomoci?
		DO3: Splnil rozhovor či konkrétní pomoc vaše očekávání či potřebu?
		DO4: Jak často se se svými problémy obracíte na sociálního pracovníka?
		DO5: Které problémy jste se sociálním pracovníkem řešil?
	DVC2 Jak odsouzení hodnotí přístup sociálního pracovníka	DO6: Jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po odborné stránce?
		DO7: Jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po lidské stránce?

Zdroj: Vlastní

5.4 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumné šetření bylo zrealizováno technikou záměrného výběru. Pro můj výzkum byli vybráni odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Valdice. Ve věznici Valdice vykonává trest odnětí svobody přes 1000 mužů, pro výzkum bylo dotázáno 100 odsouzených.

5.5 Popis a realizace výzkumného šetření

Výzkum probíhal v březnu 2017. Po předchozí domluvě a schválením ředitele věznice byly dotazníky distribuovány do kanceláře ředitele věznice a poté předány vrchnímu komisaři, který výzkum ve věznici zajistil. Po vyplnění dotazníků respondenty, byly téhož měsíce navráceny zpět.

5.6 Způsob vyhodnocení výzkumu

Při analýze dat jsem nejprve prozkoumala vyplněné dotazníky, zda respondenti odpověděli na všechny otázky a jestli jsou jejich odpovědi srozumitelné. Následně jsem odpovědi z dotazníku zanesla do počítače, abych je následně mohla zpracovat do grafické podoby. V této části jsem také okomentovala odpovědi na jednotlivé tazatelské otázky. Takto získané informace jsem následně použila pro hodnocení jednotlivých dílčích cílů.

Dalším mým krokem bylo dosažené výsledky daného výzkumu porovnat s obdobným výzkumem z jiných věznic, zpracovat je do stejné grafické podoby a následně je taktéž okomentovat.

Při vyhodnocování bylo použito procentuálního výpočtu, jehož výsledky jsou uvedeny v grafech.

5.7 Rizika výzkumu, etická rizika výzkumu

Riziko svého výzkumu spatřuji hlavně v možných nevýhodách dotazníkového šetření.

Jedním z etických rizik dotazníkového šetření mohla být nízká návratnost dotazníků. Dále mohla nastat situace, kdy by respondenti odmítli vyplnit dotazník, jelikož mohli mít obavy z negativních odpovědí o sociálním pracovníkovi. Tyto jevy se měly minimalizovat tím, že dotazníky byly anonymní formou. Zajištění anonymity respondentů ve výzkumu jsem zdůraznila písemným ujištěním v dotazníku. (Punch, 2008)

Při výzkumu je zapotřebí ctít etických zásad práce s respondenty i dalšími účastníky výzkumného šetření. Dle Reichela (2009) by se při výzkumu měly dodržovat etické zásady práce se zkoumanými osobami, výzkum nesmí v žádném případě jakkoli ohrozit a poškodit dotazovaného, a to psychicky, fyzicky či jiným způsobem. Realizátor výzkumu by měl dodržovat následující:

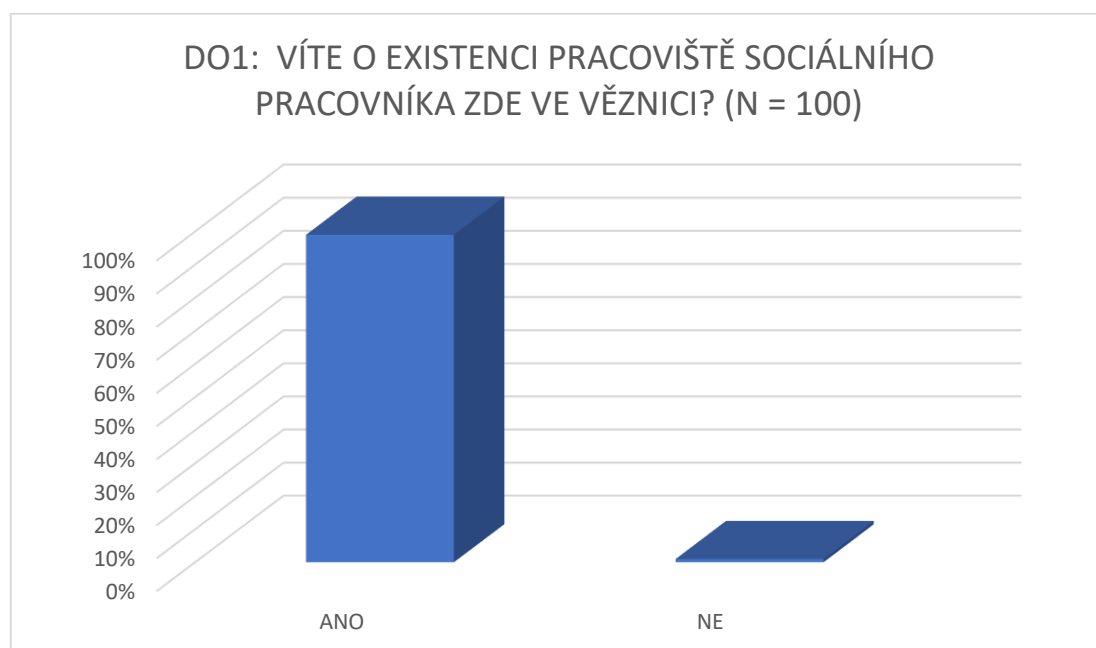
- osoba nesmí být zkoumána, pokud s tím nesouhlasí nebo o tom neví,
- zkoumaná osoba nesmí být k účasti ve výzkumu nucena a současně jí musí být zaručeno, že ze zkoumání může kdykoliv svobodně odstoupit,
- v případě dobrovolné účasti si musí být zkoumaná osoba vědoma, že nese spoluzodpovědnost za kvalitu zkoumání a také riziko, které tím může být vyvoláno,
- ve výzkumu musí být respektována anonymita zkoumaného jedince, jeho identita nesmí být komukoliv odhalena bez jeho souhlasu. V případě hrozícího nebezpečí identifikace, musí být o tom zkoumaná osoba informována,
- při zkoumání musí být respektována důstojnost zkoumaných osob, nesmějí být vystavovány takovým situacím, které by je nutily k nedůstojnému chování či porušovaly jejich práva,
- pořizování jakéhokoliv obrazového a zvukového záznamu musí být zkoumaným osobám předem oznámeno,
- každá osoba účastnící se výzkumu, pokud projeví zájem o výsledky výzkumu, má právo být o nich informována v takovém rozsahu, která nepoškodí ostatní účastníky výzkumu,

6 Popis a interpretace dosažených výsledků výzkumného šetření

V následující kapitole se zaměřím na zpracování získaných výsledků výzkumného šetření. Získané výsledky dotazníkového šetření popíši a aplikuji je na jednotlivé výzkumné cíle. Výzkumné šetření bylo provedeno ve věznici Valdice s muži odsouzenými k trestu odnětí svobody ve věznici s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Výzkumného šetření se zúčastnilo 100 respondentů.

6.1 První dílčí výzkumný cíl

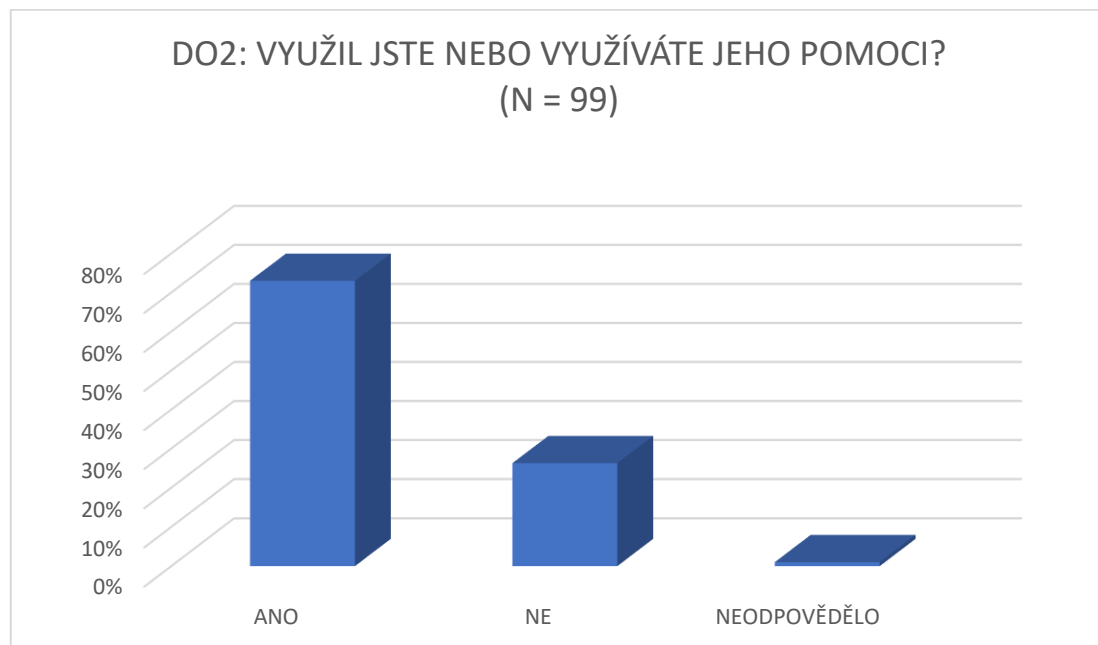
Prvním dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda respondenti využívají služeb sociálního pracovníka ve věznici a jak jsou s jeho pomocí spokojeni. K dosažení prvního dílčího výzkumného cíle bylo určeno pět dotazníkových otázek (DO1 – DO5), které budou představeny pomocí grafů a tabulky. V každém grafu bude označen počet respondentů (N) pro vyhodnocení konkrétní otázky. Pod grafy a tabulkou budou popsány a interpretovány dílčí zjištění.

Graf 1: Přehled o existenci pracoviště sociálního pracovníka

Graf 1 uvádí poměr respondentů, kteří mají povědomí o existenci pracoviště sociálního pracovníka ve věznici Valdice. Šetření dokázalo, že téměř všichni odsouzení k trestu odnětí svobody mají přehled o existenci sociálního pracovníka ve věznici. Pouze jeden z respondentů uvedl, že o existenci pracoviště sociálního pracovníka ve věznici neví, a to i přesto, že kontakt se sociálním pracovníkem je součástí přijímání odsouzeného k výkonu trestu.

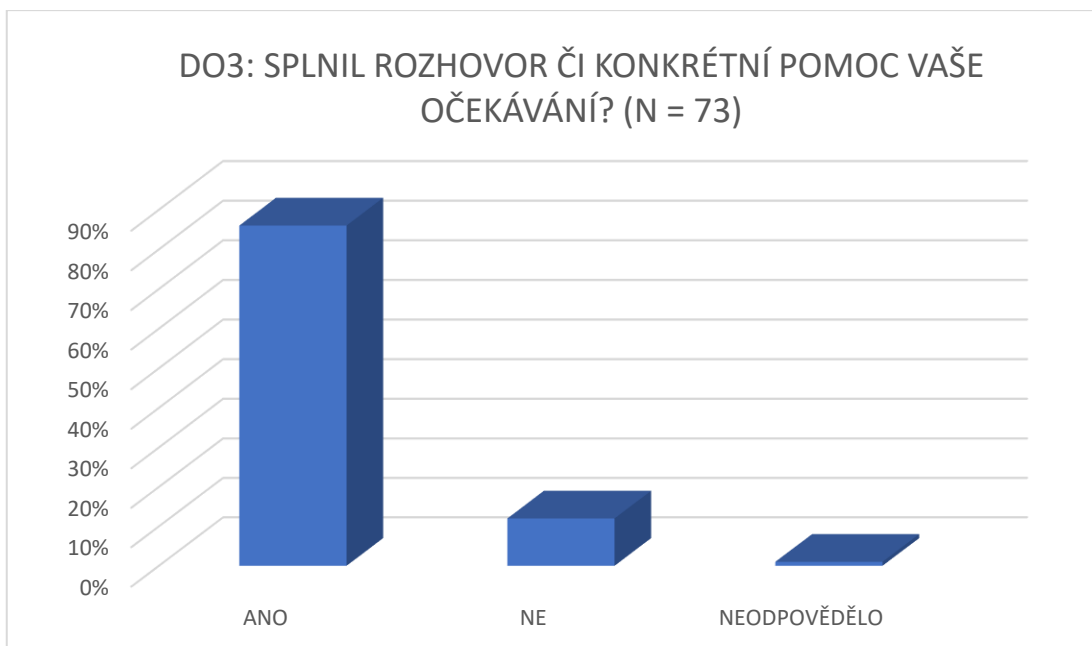
Respondent, který v dotazníku uvedl, že neví o existenci pracoviště sociálního pracovníka ve věznici, nemohl tuto otázku hodnotit, protože o něm nemá tušení. Z tohoto důvodu jsem s ním dále při vyhodnocování odpovědí nepracovala.

Graf 2: Přehled o využívání pomoci sociálního pracovníka

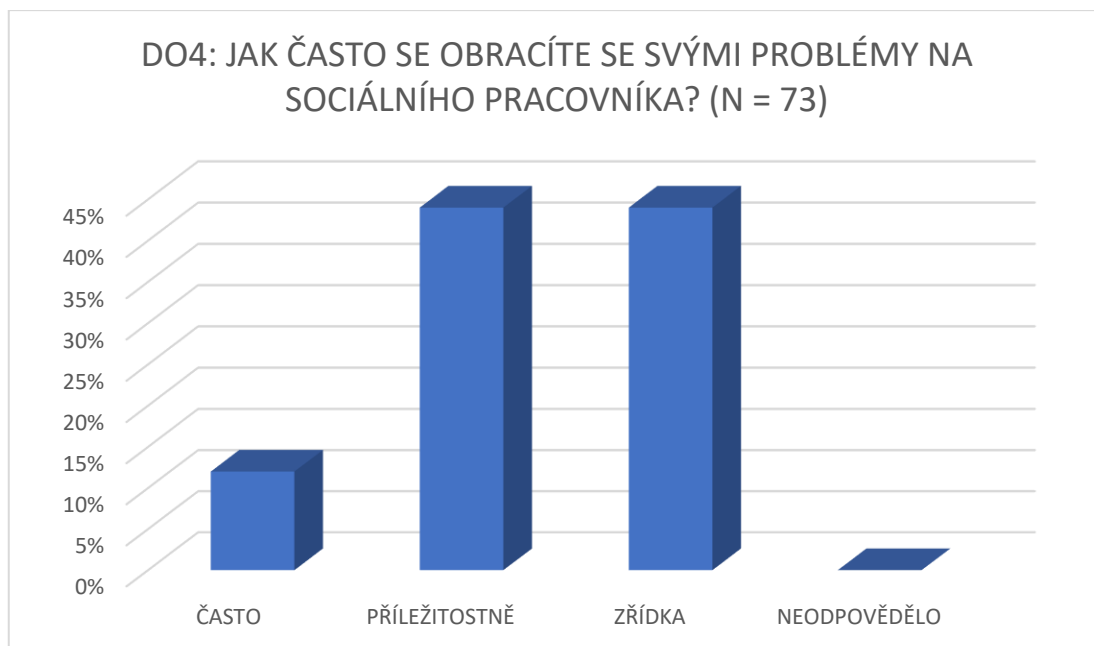
Graf 2 uvádí poměr respondentů, kteří využívají nebo využili pomoci sociálního pracovníka ve věznici a těch, kteří odpověděli, že možnosti této pomoci nikdy nevyužili. Na položenou otázku odpověděli všichni respondenti. Graf nám ukazuje, že pouhých 26 % respondentů uvedlo, že pomoci sociálního pracovníka nevyužili.

Respondenti, jež uvedli, že nevyužili pomoc sociálního pracovníka, nemůžou dále přispět svými odpověďmi k hodnocení pracoviště sociálního pracovníka ve věznici, proto jsem s nimi při dalším vyhodnocování odpovědí nepracovala.

Graf 3: Přehled o naplnění očekávání či potřeby

Graf 3 uvádí poměr respondentů, kteří byli nebo nebyli spokojeni s rozhovorem či konkrétní pomocí poskytovanou sociálním pracovníkem ve věznici Valdice. V grafu je také uveden poměr respondentů, kteří na tuto otázku neodpověděli. Graf nám ukazuje, že 86 % respondentů odpovědělo, že byli s rozhovorem či konkrétní pomocí spokojeni. Pouze 12 % dotazovaných uvedlo, že rozhovor či konkrétní pomoc sociálního pracovníka nesplnila jejich očekávání či potřebu. Na otázku, zda splnil rozhovor či konkrétní pomoc jejich očekávání či potřebu, nedokázal odpovědět pouze jeden z dotázaných.

Graf 4: Přehled o četnosti využívání pomoci sociálního pracovníka

Graf 4 uvádí poměr respondentů, kteří se obracují se svými problémy na sociálního pracovníka často, příležitostně nebo výjimečně. Graf nám uvádí, že na otázku, jak často se obrací se svými problémy na sociálního pracovníka, odpověděli všichni dotázaní. Dále graf dokládá, že 44 % respondentů uvedlo, že pomoci sociálního pracovníka využívá příležitostně, to znamená 1-4 konzultace během jednoho roku. Stejný počet respondentů uvedlo, že se na sociálního pracovníka obrací pouze výjimečně, to znamená méně než jedna konzultace za rok. Pouze malá část dotazovaných odpověděla, že služeb sociálního pracovníka při řešení svých problémů využívá často.

Tabulka 3: Přehled o druhu a četnosti pomoci sociálního pracovníka

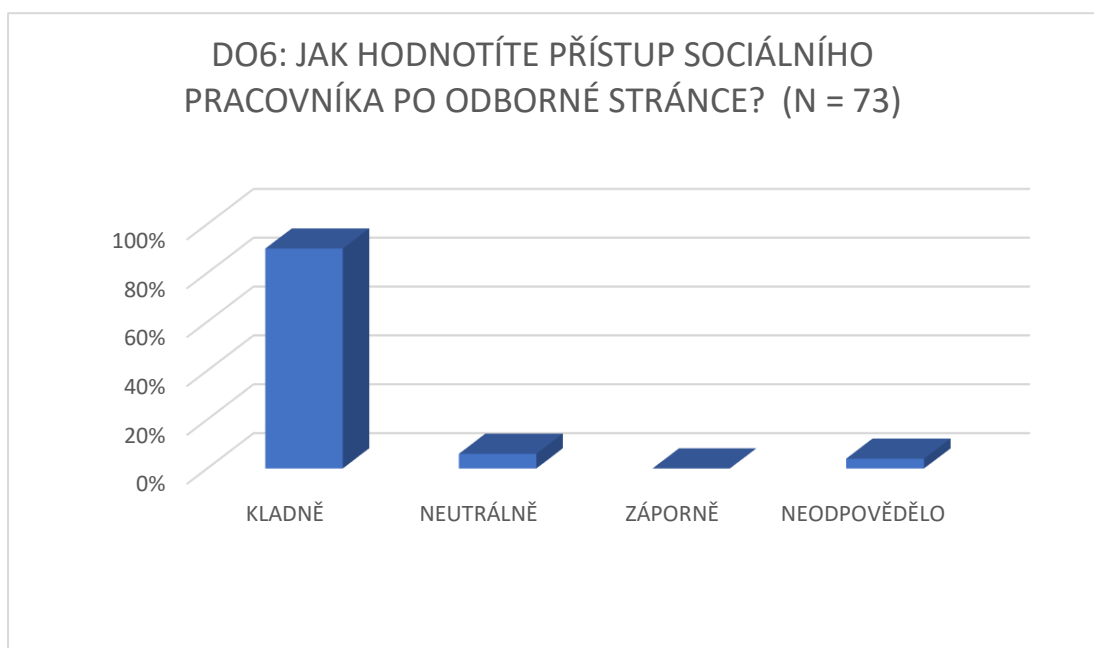
DO5: Které problémy jste se sociálním pracovníkem řešil? (N = 73)	
Dluhová problematika	20 %
Vyřizování dokladů	16 %
Kontakt s rodinou	16 %
Bez specifického problému	12 %
Drogová problematika	7 %
Kontakt se sociálním kurátorem	6 %
Starobní důchod	6 %
Kontakt s institucemi	5 %
Platba alimentů	5 %
Probační a mediační služba	3 %
Bydlení a zaměstnání	2 %
Ukončení výkonu trestu	2 %

Tabulka 3 uvádí poměr respondentů v návaznosti na druh problémů, se kterými se respondenti obrazejí na sociálního pracovníka ve věznici Valdice.

Tabulka nám ukazuje, že nejrozšířenějším problémem mezi respondenty, kteří využívají pomoci sociálního pracovníka, je dluhová problematika, do které se většina odsouzených dostane v důsledku páchaní trestné činnosti a následným odsouzením. Velká část respondentů odpověděla, že se na sociálního pracovníka obrací kvůli vyřízení nového občanského průkazu a ohledně kontaktu s rodinou. Poměrně velká část dotazovaných nespécifikovala problémy, které se sociálním pracovníkem řeší. Malá část respondentů odpověděla, že se na sociálního pracovníka obrací kvůli kontaktu se sociálním kurátorem, nebo při řešení starobního důchodu. Menší část respondentů uvedla, že skrze sociálního pracovníka řeší kontakt s institucemi, probační a mediační službou a platbu alimentů. Nejmenší část respondentů na otázku odpověděla, že se sociálním pracovníkem řeší ukončení výkonu trestu společně s bydlením a zaměstnáním.

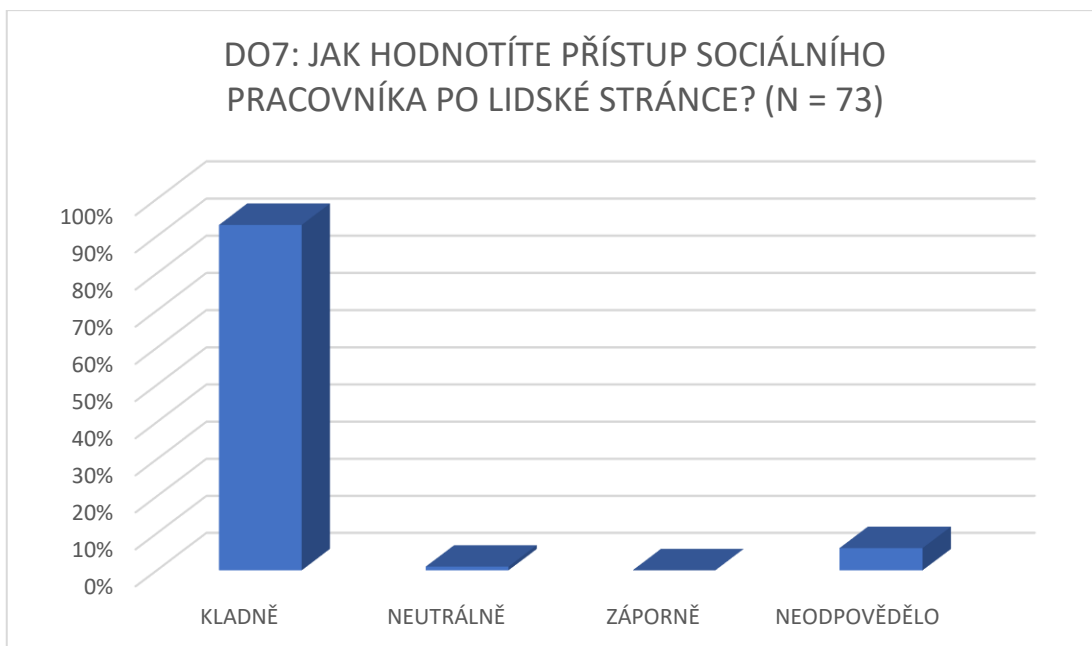
6.2 Druhý dílčí výzkumný cíl

Druhým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, jak odsouzení muži hodnotí přístup sociálního pracovníka. K dosažení druhého dílčího výzkumného cíle byly určeny dvě dotazníkové otázky (DO6 – DO7), které budou představeny pomocí grafů. V každém grafu bude označen počet respondentů (N) pro vyhodnocení konkrétní otázky. Pod grafy budou dále popsány a interpretovány dílčí zjištění.

Graf 5: Přehled o hodnocení odborného přístupu sociálního pracovníka

Graf 5 uvádí poměr respondentů, kteří hodnotí přístup sociálního pracovníka po odborné stránce kladně, neutrálně či záporně. Dále graf uvádí poměr respondentů, kteří na otázku, jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po odborné stránce neodpověděli. Graf nám dokládá, že celých 90 % dotazovaných je s odborným přístupem sociálního pracovníka ve věznici Valdice spokojeno a hodnotí jej kladně. Z dotazovaných respondentů 6 % uvedlo, že přístup sociálního pracovníka po odborné stránce hodnotí neutrálně. Jen 4 % respondentů na položenou otázku neodpovědělo. Ze všech respondentů nikdo neuvedl, že odbornost sociálního pracovníka hodnotí záporně.

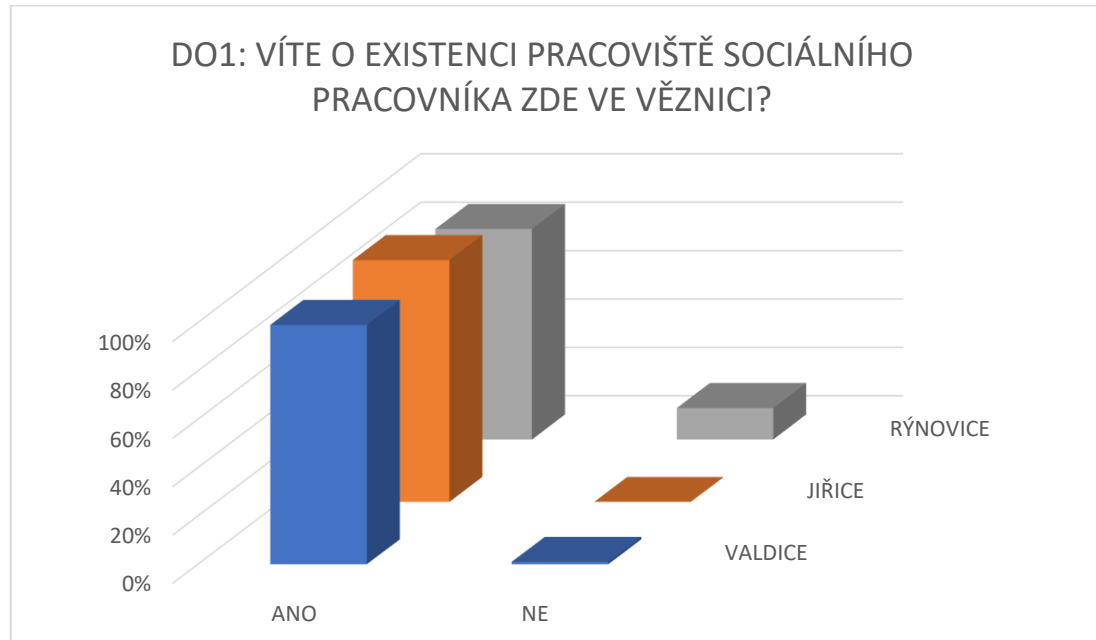
Graf 6: Přehled o hodnocení lidského přístupu sociálního pracovníka

Graf 6 uvádí poměr respondentů, kteří hodnotí přístup sociálního pracovníka po lidské stránce kladně, neutrálně či záporně. Dále graf uvádí poměr respondentů, kteří na otázku, jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po lidské stránce neodpověděli. Graf nám dokládá, že 93 % dotazovaných je spokojeno s lidským přístupem sociálního pracovníka ve věznici Valdice a hodnotí jej kladně. Z dotazovaných respondentů 6 % na otázku hodnocení lidského přístupu neodpovědělo. Pouze 1 % respondentů odpovědělo, že přístup sociálního pracovníka po lidské stránce hodnotí neutrálně. Žádný z dotazovaných neohodnotil přístup sociálního pracovníka po lidské stránce záporně.

7 Shrnutí a srovnání dosažených výsledků výzkumného šetření s obdobným výzkumným šetřením

V této kapitole se zaměřím na porovnání dosažených výsledků mého výzkumného šetření ve věznici Valdice a výsledků obdobného výzkumného šetření provedeného ve věznicích Jiřice a Rýnovice v rámci specifického výzkumu (SPEV, 2017). Tento výzkum byl proveden JUDr. Miroslavem Mitlöhnerem, CSc. a studentkami Ústavu sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Ve věznici Jiřice se výzkumného šetření zúčastnilo 61 odsouzených k trestu odnětí svobody. Ve věznici Rýnovice se výzkumného šetření zúčastnilo 298 odsouzených k trestu odnětí svobody. Ve srovnání výsledků výzkumných šetření budu postupovat stejným způsobem, jako v interpretaci dosažených výsledků ve věznici Valdice. Výsledky výzkumných šetření také uvedu v návaznosti na dílčí cíle, rovněž jako v předešlé kapitole.

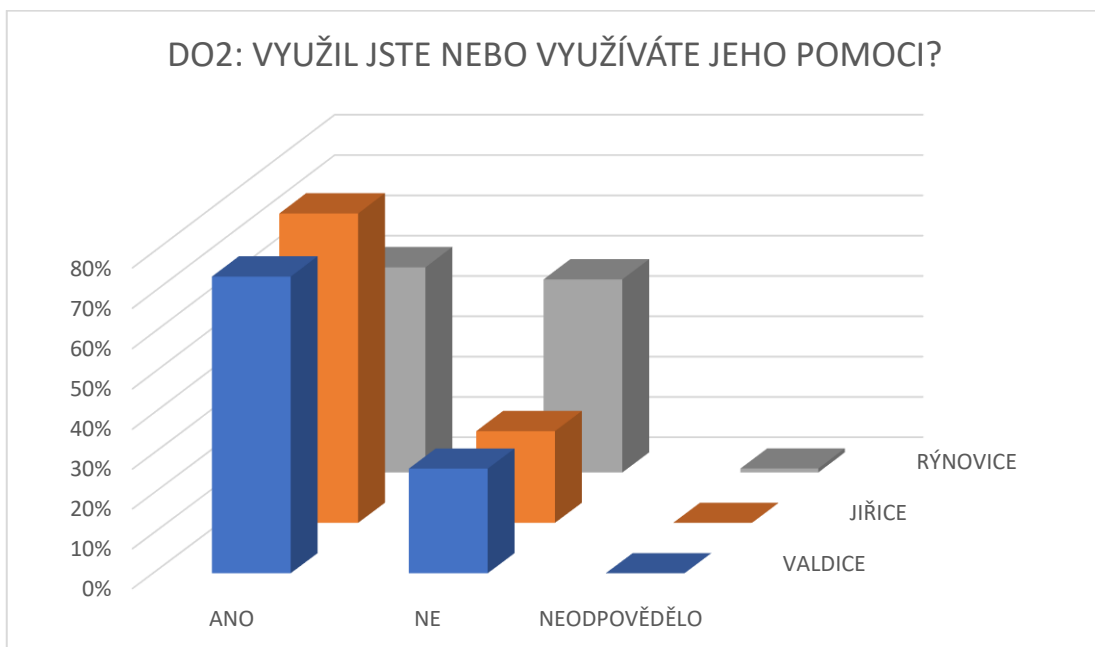
7.1 První dílčí výzkumný cíl

Graf 7: Srovnání přehledu o existenci pracoviště sociálního pracovníka

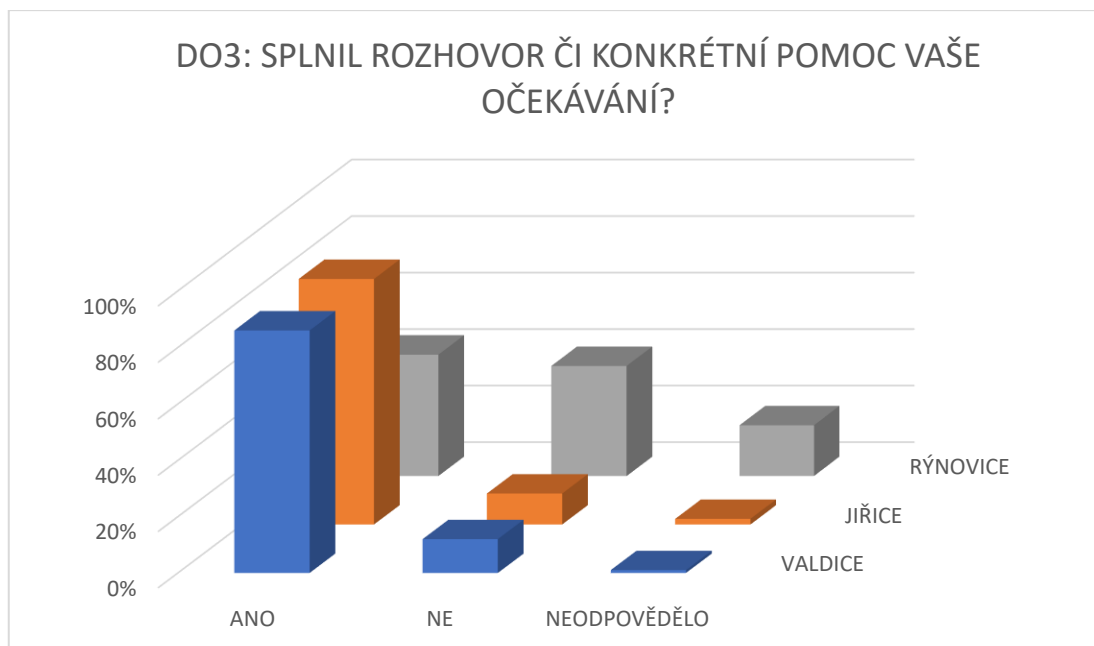
Graf 7 uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření, kteří mají povědomí o existenci pracoviště sociálního pracovníka ve věznici Valdice, Jiřice a Rýnovice. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření z těchto věznic,

vidíme, že všichni respondenti odsouzeni k trestu odnětí svobody ve věznici Jiřice ví o existenci pracoviště sociálního pracovníka ve věznici. Ve věznici Valdice uvedli muži odsouzení k trestu odnětí svobody, že téměř všichni mají přehled o možnostech pomoci sociálního pracovníka, na rozdíl od respondentů z věznice Rýnovice, kde poměrně více mužů odsouzených k trestu odnětí svobody odpovědělo, že neví o existenci sociálního pracovníka ve věznici. Ve věznici Jiřice bylo potvrzeno, že každý odsouzený by měl mít přehled o působení sociálního pracovníka ve věznici, jelikož je kontakt se sociálním pracovníkem součástí přijímání odsouzeného k výkonu trestu.

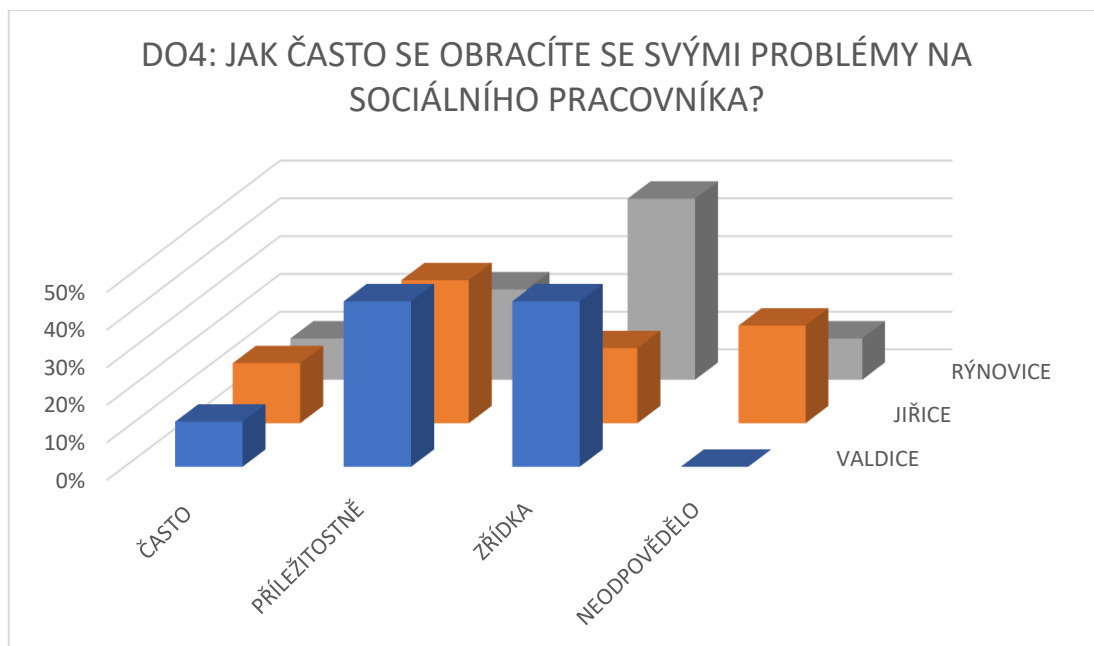
Graf 8: Srovnání přehledu o využívání pomoci sociálního pracovníka

Graf 8 uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření, kteří využívají nebo využili pomoci sociálního pracovníka ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice, a těch, kteří odpověděli, že nikdy nevyužili pomoci sociálního pracovníka ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření z těchto věznic, vidíme, že ve věznici Rýnovice nevyužilo pomoci sociálního pracovníka větší počet mužů odsouzených k trestu odnětí svobody, než ve věznicích Valdice a Jiřice. Výsledky výzkumných šetření provedených ve věznicích Valdice a Jiřice jsou téměř totožné.

Graf 9: Srovnání přehledu o naplnění očekávání či potřeby

Graf 9 uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření, kteří byli nebo nebyli spokojeni s rozhovorem či konkrétní pomocí poskytovanou sociálním pracovníkem ve věznicích Valdice, Jířice a Rýnovice a těch, kteří na otázku, zda splnil rozhovor či konkrétní pomoc jejich očekávání neodpověděli. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření těchto věznic, vidíme, že ve věznici Valdice a Jířice je úroveň spokojenosti s rozhovorem či konkrétní pomocí poskytovanou sociálním pracovníkem velmi vysoká. Úroveň těchto dvou věznic je téměř totožná. Ve věznici Rýnovice je v porovnání s věznicemi Valdice a Jířice úroveň spokojenosti poměrně nízká, rozhovor či konkrétní pomoc splnila očekávání méně než poloviny dotázaných mužů odsouzených k trestu odnětí svobody.

Graf 10: Srovnání přehledu o četnosti využívání pomoci sociálního pracovníka

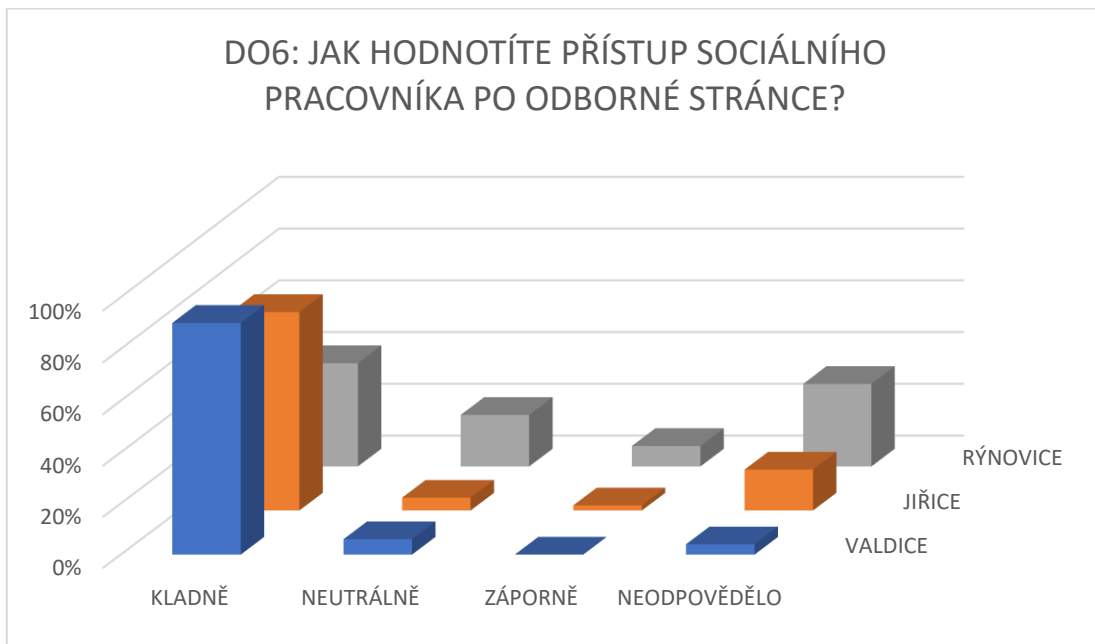
Graf 10 uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření, kteří se obracejí se svými problémy na sociálního pracovníka často, příležitostně nebo výjimečně ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice. Grafy dále uvádí srovnání poměru respondentů, kteří na otázku, jak často se obracejí se svými problémy na sociálního pracovníka neodpověděli. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření dosažených ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice, vidíme, že ve všech třech věznicích se pouze malá část dotázaných obrací se svými problémy na sociálního pracovníka často. Respondenti vykonávající trest odnětí svobody, v některé ze zmiňovaných věznic, se nejčastěji obracejí se svými problémy na sociálního pracovníka příležitostně či výjimečně. Na položenou otázku neodpověděla poměrná část mužů odsouzených k trestu odnětí svobody ve věznicích Jiřice a Rýnovice.

Tabulka 4: Srovnání přehledu o druhu a četnosti pomoci sociálního pracovníka

DO5: Které problémy jste se sociálním pracovníkem řešil?					
Valdice		Jiřice		Rýnovice	
Dluhová problematika	20%	Neodpovědělo	20%	Bez specifického problému	36%
Vyřizování nového OP	16%	Bez specifického problému	16%	Kontakt s rodinou	13%
Kontakt s rodinou	16%	Vyřizování nového OP	13%	Neodpovědělo	11%
Bez specifického problému	12%	Kontakt s rodinou	13%	Dluhová problematika	11%
Drogová problematika	7%	Platba alimentů	6%	Vyřizování nového OP	7%
Kontakt se sociálním kurátorem	6%	Dluhová problematika	6%	Potvrzení o výkonu trestu	6%
Starobní důchod	6%	Kontakt s institucemi	5%	Bydlení a zaměstnání	6%
Kontakt s institucemi	5%	Potvrzení o výkonu trestu	4%	Platba alimentů	3%
Platba alimentů	5%	Kontakt s matrikou	4%	Ukončení výkonu trestu	3%
Probační a mediační služba	3%	Kontakt se sociálním kurátorem	3%	Kontakt se sociálním kurátorem	2%
Bydlení a zaměstnání	2%	Dědictví	3%	Probační a mediační služba	2%
Ukončení výkonu trestu	2%	Bydlení a zaměstnání	3%		
		Změna jména	1%		
		Probační a mediační služba	1%		
		Ukončení výkonu trestu	1%		
		Sirotčí důchod	1%		

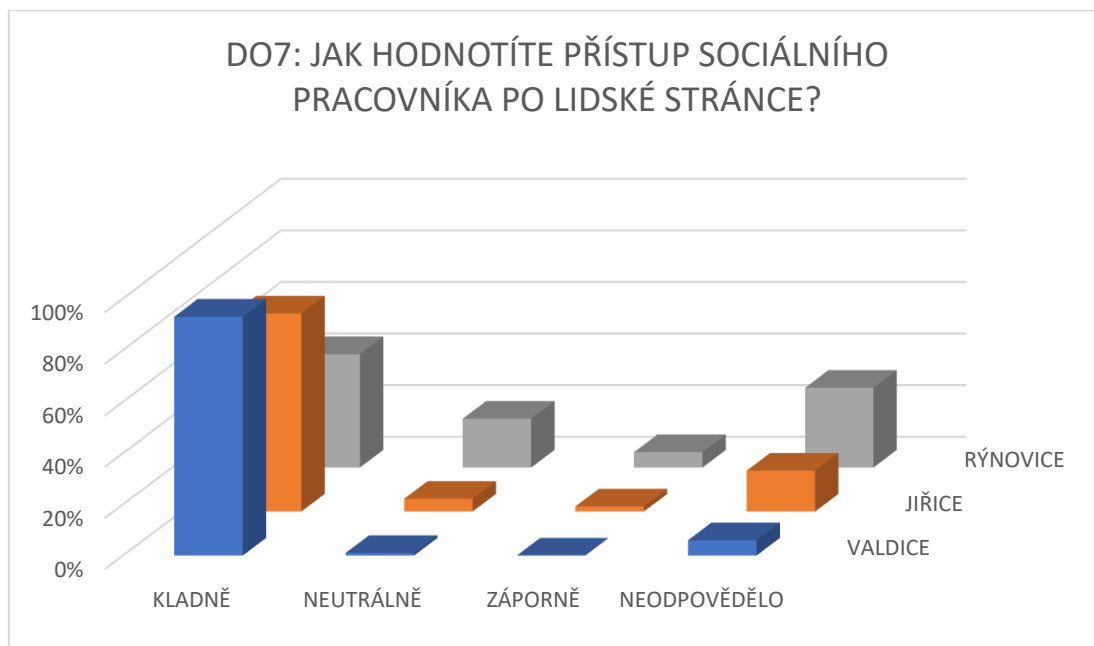
Tabulka 4 uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření v návaznosti na druh problémů, se kterými se respondenti obrazejí na sociálního pracovníka ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření dosažených ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice vidíme, že respondenti vykonávající trest odnětí svobody řeší se svým sociálním pracovníkem nejčastěji kontakt s rodinou a vyřizování nového občanského průkazu. Dalším častým problémem, se kterým se respondenti obrazejí na sociálního pracovníka, je dluhová problematika, do které se většina odsouzených k trestu odnětí svobody dostane v důsledku páchaní trestné činnosti a následným odsouzením. Zatímco ve věznici Valdice je dluhová problematika nejčastějším problémem, v ostatních dvou věznicích je o něco méně častý. V tabulce vidíme, že problémy, které respondenti nejčastěji řeší se sociálním pracovníkem jsou téměř totožné, kromě drogové problematiky ve věznici Valdice, kterou dotazovaní řeší se sociálním pracovníkem poměrně v hodně případech. Důvodem velké četnosti tohoto problému ve věznici Valdice je fungování specializovaného oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek.

7.2 Druhý dílčí výzkumný cíl

Graf 11: Srovnání přehledu o hodnocení odborného přístupu sociálního pracovníka

Graf uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření, kteří hodnotí přístup sociálního pracovníka po odborné stránce kladně, neutrálně či záporně ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice. Graf dále uvádí srovnání poměru respondentů, kteří na otázku, jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po odborné stránce neodpověděli. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření dosažených ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice, vidíme, že jsou poměrně totožné. Ve všech třech věznicích hodnotí odsouzení muži k trestu odnětí svobody přístup sociálního pracovníka po odborné stránce nejčastěji kladně. Velmi malá část dotázaných hodnotí odbornost sociálního pracovníka záporně. V grafu také vidíme, že ve věznicích Jiřice a Rýnovice poměrná část dotázaných oproti věznici Valdice na položenou otázku neodpověděla.

Graf 12: Srovnání přehledu o hodnocení lidského přístupu sociálního pracovníka

Graf 12 uvádí srovnání poměru respondentů zúčastněných výzkumných šetření, kteří hodnotí přístup sociálního pracovníka po lidské stránce kladně, neutrálně či záporně ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice. Graf dále uvádí srovnání poměru respondentů, kteří na otázku, jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po lidské stránce neodpověděli. Porovnáme-li výsledky výzkumných šetření dosažených ve věznicích Valdice, Jiřice a Rýnovice, vidíme, že ve všech třech věznicích hodnotí muži odsouzení k trestu odnětí svobody lidský přístup sociálního pracovníka většinou kladně, jen ve věznici Rýnovice je hodnota grafu nepatrně nižší než ve věznicích Valdice a Jiřice. Velmi malá část dotazovaných hodnotí přístup sociálního pracovníka po lidské stránce záporně. V grafu také vidíme, že ve věznicích Jiřice a Rýnovice poměrná část dotázaných oproti věznici Valdice na položenou otázku neodpověděla.

Diskuze

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak je prováděna sociální práce ve výkonu trestu, a jak odsouzení hodnotí působení sociálního pracovníka ve věznici. Na základě výsledků dosažených ve výzkumném šetření, lze říci, že hlavního cíle výzkumného šetření bylo dosaženo, stejně jako dílčích cílů výzkumného šetření. Ve výzkumném šetření bylo zjištěno, že tři čtvrtiny odsouzených ve věznici Valdice využívají pomoci sociálního pracovníka, a že téměř všichni odsouzení jsou s rozhovorem či konkrétní pomocí poskytovanou sociálním pracovníkem spokojeni. Dále bylo zjištěno, že odsouzení k trestu odnětí svobody velmi kladně hodnotí přístupy sociálního pracovníka po odborné i po lidské stránce. Díky tomuto výzkumu a mých zkušenostech z odborné praxe ve věznici Valdice si troufám říci, že sociální pracovník je často u odsouzených velmi oblíben a jeho přístup a pomoc jsou ve věznici velmi vítány. V prostředí věznice a výkonu trestu je sociální pracovník velmi často jedinou osobou, které v těchto podmínkách odsouzený důvěřuje a na kterou se může obrátit v případě potřeby řešení problémů.

Pro získání výsledků výzkumného šetření byla zvolena kvantitativní výzkumná strategie. Díky této strategii bylo shromážděno poměrně velké množství dat potřebných pro zkoumání. Výhodou kvantitativní výzkumné strategie je také relativně rychlý a přímočarý sběr dat. K získání výsledků výzkumného šetření byla zvolena technika anonymního dotazníku, která se velmi osvědčila. Zásadou této techniky a zaručené anonymity se odsouzení nemuseli obávat odpovědět podle svých pocitů pozitivně či negativně. Při vyhodnocování dotazníků jsem se setkala i s úsměvnými odpověďmi.

Výsledky mého výzkumného šetření z věznice Valdice byly porovnány s výsledky obdobného výzkumného šetření prováděného JUDr. Miroslavem Mitlöhnerem, CSc. a studentkami Ústavu sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové ve věznicích Jiřice a Rýnovice v rámci specifického výzkumu (SPEV, 2017). Při porovnání výsledků ze všech tří věznic bylo zjištěno, že ve věznicích Valdice a Jiřice využívá pomoci poskytované sociálním pracovníkem při řešení problémů větší počet odsouzených než v porovnání s věznicí Rýnovice, a že spokojenost s rozhovorem či konkrétní pomocí sociálního pracovníka je ve věznicích Valdice a Jiřice téměř totožná na rozdíl od věznice Rýnovice, kde je spokojenost s rozhovorem či konkrétní

pomocí o něco nižší. Znamená to, že ve většině případech splňuje sociální pracovník při poskytování pomoci očekávání či potřeby odsouzených. Odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Valdice, Jiřice a Rýnovice hodnotí přístup sociálního pracovníka po odborné i po lidské stránce převážně kladně.

Myslím si, že výzkumné šetření ve věznicích je přínosné nejen pro sociálního pracovníka, ale i pro studenty sociální práce, aby získali potřebné teoretické vědomosti a praktické poznatky z práce s cílovou skupinou osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Proto by se dále měla obdobná výzkumná šetření provádět i v ostatních věznicích, aby se úroveň výkonu sociální práce ve věznicích mohla ještě zvýšit. Podle mého názoru je na vykonávání sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody stále co zlepšovat, aby byl odsouzeným nejen usnadněn návrat do většinové společnosti, ale rovněž obnovené jejich rodinné svazky přerušené pobytem ve věznici.

Závěr

Vězeňství v České republice procházelo, a i nadále prochází svým vývojem. V dnešní době je do věznic vnesena demokracie a jistota určitého standartu. Postavení odsouzených ve věznicích se zlepšuje a je zaručeno zákonem. Drtivá většina odsouzených bude jednou z výkonu trestu odnětí svobody propuštěna, a proto by příprava na tento den, na život po propuštění z věznice měla začít dnem jeho nástupu do výkonu trestu. Sociální práce s odsouzenými je jednou z priorit resocializačního procesu. Sociální pracovník ve věznici je přínosem pro všechny odsouzené, představuje jediné pojitko se světem mimo věznici, svojí prací se snaží zvýšit šanci svých klientů na normální život po propuštění.

Doufám, že má práce dostatečně poukázala na skutečnost, že výkon sociální práce ve vězeňství hraje velmi důležitou roli, a že sociální pracovník je nedílnou součástí vězeňského systému. Věřím, že jsem v teoretické části bakalářské práce poskytla postačující informace pro lepší porozumění tématu týkající se sociální práce s osobami ve výkonu trestu.

Seznam použité literatury

- BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-555-6.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Ostrava: KeyPublishing, 2008. ISBN 978-8087071-70-0.
- HANUŠ, Petr. *Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný*. Sociální práce/Sociální práce. 2007, roč. 07, č. 1, s. 5 – 6. ISSN 1213-6204.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
- HNÍDKOVÁ, Ivana. *Sociální práce ve vězeňství*. [online]. Brno: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2012. [cit. 16. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.
- JOHN, Roman. *Věznice Valdice v proměnách času*. 2.rozšířené vydání. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2012.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: WoltersKluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7.
- Koncepce vězeňství do roku 2025. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.
- Mezinárodní etický kodex sociální práce. Adelaide: Mezinárodní federace sociálních pracovníků, 2004. Dostupné také z: http://www.socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf
- MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1248-X.
- MITLÖHNER, Miroslav. *Trestní právo*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-462-5.

- MITLÖHNER, Miroslav; KUBIŠTOVÁ, Pavlína. *Efektivita sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody – průběžné informace z výzkumu: sborník referátů z 23. celostátního kongresu k sexuální výchově v České republice*. Pardubice: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2015. ISBN 978-80-905696-2-1
- NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1967.
- NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-261-7.
- OBASE.CZ. Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů České republiky. In: Obase.cz [online]. 2013 [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <http://obase.cz/vezeni-v-cr/>
- PETR, F. *O vnitřní diferenciaci odsouzených a diferencované práci s nimi*. Příloha Českého vězeňství. Praha: 1999,
- PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie; VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- VĚZNICE VALDICE. Základní informace. In: Vscr.cz [online]. 2017 [cit. 16. 3. 2018]. Dostupné z <https://www.vscr.cz/veznice-valdice/o-nas/zakladni-informace/>
- VOŇKOVÁ, Jiřina. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992. ISBN 80-85638-01-0.
- Výzkum SPEV č. 2/2017 na Ústavu sociální práce UHK Význam sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody.

Zákony a právní normy

Nařízení generálního ředitele č. 21/2010, kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence

Vnitřní řád pro odsouzené věznice Valdice vydaný podle § 14 zákona č. 169/1999 Sb.,

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráží České republiky

Zákon 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 141/1991 Sb., trestní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Seznam grafů

Graf 1: Přehled o existenci pracoviště sociálního pracovníka.....	47
Graf 2: Přehled o využívání pomoci sociálního pracovníka.....	48
Graf 3: Přehled o naplnění očekávání či potřeby.....	49
Graf 4: Přehled o četnosti využívání pomoci sociálního pracovníka	50
Graf 5: Přehled o hodnocení odborného přístupu sociálního pracovníka.....	52
Graf 6: Přehled o hodnocení lidského přístupu sociálního pracovníka	53
Graf 7: Srovnání přehledu o existenci pracoviště sociálního pracovníka.....	54
Graf 8: Srovnání přehledu o využívání pomoci sociálního pracovník	55
Graf 9: Srovnání přehledu o naplnění očekávání či potřeby	56
Graf 10: Srovnání přehledu o četnosti využívání pomoci sociálního pracovníka	57
Graf 11: Srovnání přehledu o hodnocení odborného přístupu sociálního pracovníka.	59
Graf 12: Srovnání přehledu o hodnocení lidského přístupu sociálního pracovníka .	60

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přednosti a nevýhody kvantitativního výzkumu (Hendl, 2016)	43
Tabulka 2: Operacionalizace dílčích cílů do dotazníkových otázek	44
Tabulka 3: Přehled o druhu a četnosti pomoci sociálního pracovníka.....	51
Tabulka 4: Srovnání přehledu o druhu a četnosti pomoci sociálního pracovníka ...	58

Seznam obrázků

Obrázek 1- Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů (Obase.cz, 2013, online)	20
--	----

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník použitý pro výzkumné šetření

Příloha 1 – Dotazník použitý pro výzkumné šetření

Vážení respondenti,

obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který poslouží jako podklad pro moji bakalářskou práci. Dotazník je zcela anonymní.

Předem děkuji za Vaši spolupráci. Studentka oboru Sociální práce.

1) Víte o existenci pracoviště sociálního pracovníka zde ve věznici?

ANO

NE

2) Využil jste nebo využíváte jeho pomoci?

ANO

NE

3) Splnil rozhovor či konkrétní pomoc vaše očekávání či potřebu?

ANO

NE

4) Jak často se se svými problémy obracíte na sociálního pracovníka?

5) Které problémy jste se sociálním pracovníkem řešil?

6) Jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po odborné stránce?

7) Jak hodnotíte přístup sociálního pracovníka po lidské stránce?
